

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та соціальної роботи**

**Соціальна підтримка постраждалих
від домашнього та гендерно зумовленого
наси́льства**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, 401 групи
Музика Марія Петрівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук
доцент **Кучумова Н. І.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від «__» _____ 2025 року

Зав. кафедрою _____ проф. Тимчук Л.І.

АНОТАЦІЯ

Музика М.П. Соціальна підтримка постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 2025.

У даній роботі проаналізовано явища домашнього та гендерно зумовленого насильства як серйозну соціальну проблему, що потребує нагального вирішення. Детально розглянуто причини, що сприяють виникненню насильства, його вплив на психоемоційний стан постраждалих, а також фізичні та соціальні наслідки. Вивчено ставлення до проблеми насильства та постраждалих від нього у суспільстві. Визначено роль державних і недержавних установ у процесі соціальної підтримки та реабілітації, зокрема діяльність центрів соціальних служб, поліції, органів державної влади та громадських організацій.

Ключові слова: домашнє насильство, гендерне насильство, соціальна підтримка, реабілітація, державна допомога, постраждалі, притулки.

ABSTRACT

Muzyka M.P. Social Support for Victims of Domestic and Gender-Based Violence. Qualification work for obtaining the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 231 Social Work. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025.

This paper analyzes the phenomena of domestic and gender-based violence as a serious social problem requiring urgent resolution. It thoroughly examines the causes contributing to violence, its impact on the psycho-emotional state of victims, as well as the physical and social consequences. The societal attitude towards the problem of violence and its victims has been studied. The role of state and non-state institutions in the process of social support and rehabilitation is defined, particularly the activities of social service centers, the police, government authorities, and public organizations.

Keywords: domestic violence, gender-based violence, social support, rehabilitation, state aid, victims, shelters.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів містить посилання на відповідне джерело.

_____ М. П. Музика

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО ТА ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА.....	6
1.1. Поняття та форми домашнього та гендерно зумовленого насильства.....	6
1.2. Основні причини та наслідки домашнього та гендерно зумовленого насильства.....	13
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД НАСИЛЬСТВА.....	24
2.1. Ставлення до домашнього та гендерно зумовленого насильства та підтримки постраждалих від нього.....	24
2.2. Державні механізми допомоги постраждалим від насильства: соціальні служби, кризові центри, гарячі лінії.....	37
2.3. Роль громадських організацій та волонтерських ініціатив у роботі з постраждалими від насильства.....	44
Висновки до розділу 2.....	51
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Домашнє та гендерно зумовлене насильство є однією з найсерйозніших соціальних проблем, яка загрожує фізичному та психологічному благополуччю постраждалих, спричиняє соціальну ізоляцію та порушує фундаментальні права людини.

Згідно зі статистикою Національної поліції України лише за п'ять років з 2019 по 2023 було зафіксовано 10 351 кримінальну справу щодо домашнього насильства в той же час справ, що дійшли до суду значно менше, при тому, що кількість поданих звернень щодо випадків домашнього насильства майже в 10 раз більша за кількість відкритих кримінальних справ [45]. Почастішали випадки вчинення домашнього насильства військовослужбовцями, що повернулися з місць бойових дій, майже 600 жінок за статистикою щороку гине в наслідок домашнього насильства.

В Україні, як і в усьому світі, боротьба з насильством залишається пріоритетним завданням державної політики та діяльності громадських організацій. Незважаючи на розвиток законодавчої бази та наявність соціальних служб підтримки, постраждалі часто стикаються з труднощами у доступі до допомоги, недостатнім рівнем ефективності програм реабілітації та реінтеграції. Актуальність дослідження зумовлена також необхідністю вдосконалення механізмів соціальної підтримки постраждалих, розширення доступу до кризових центрів, правової та психологічної допомоги, а також впровадження ефективних профілактичних заходів.

У проблематиці домашнього та гендерно зумовленого насильства значний внесок зробили науковці, зокрема Т. Говорун, О. Кізя, О. Кікінежді, Т. Марценюк, які досліджували гендерний дискурс, формування гендерної культури молоді, а також роль фемінізму у боротьбі з домашнім насильством. Окрім цього, у працях Д. Норта, Дж. Уолліса, Б. розглянуто еволюцію насильства як соціального явища, а також психологічні наслідки насильства для

постраждалих у роботах Дж. Герман. Важливими є також дослідження О. Здравомислової, Р. Ерусланової, О. Размахової та А. Края, які аналізують шляхи подолання домашнього насильства, а також роботи Л. Туріщевої, І. Дорожко та О. Малихіної, які зосереджуються на насильстві щодо дітей, зокрема булінгу та домашньому насильстві.

На сьогодні вже досліджено багато аспектів цієї проблеми, включаючи різноманітні форми насильства, причини та наслідки для постраждалих. Однак залишаються невирішеними питання вдосконалення механізмів соціальної підтримки постраждалих, доступу до кризових центрів та правової допомоги, а також адаптації міжнародного досвіду до українських реалій.

Мета дослідження. Дослідити систему соціальної підтримки постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства, виявити основні проблеми в цій сфері та запропонувати шляхи її вдосконалення.

Завдання дослідження:

1. Розглянути теоретичні основи проблеми домашнього та гендерно зумовленого насильства, визначити основні поняття та охарактеризувати форми прояву.

2. Проаналізувати основні причини та наслідки домашнього та гендерно зумовленого насильства.

3. Дослідити ставлення до домашнього та гендерно зумовленого насильства та підтримки постраждалих від нього в суспільстві.

4. Описати державні механізми допомоги постраждалим від насильства та роль громадських організацій і волонтерських ініціатив у їх соціальній підтримці.

Об'єкт дослідження: домашнє та гендерно зумовлене насильство як соціальна проблема.

Предмет дослідження: механізми соціальної підтримки осіб, які зазнали домашнього або гендерно зумовленого насильства.

Методи дослідження: Теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) - для вивчення наукових джерел та нормативно-правових

документів. Емпіричні методи (опитування, інтерв'ю, анкетування) – для виявлення ставлення до проблеми насильства в суспільстві.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні проблеми соціальної підтримки постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства, дослідженні ставлення до насильства і суспільстві, висвітленні державних та громадських механізмів соціальної підтримки постраждалих від насильства.

Практичне значення полягає в тому, що отримані результати сприятимуть глибшому розумінню проблеми та допоможуть у розробці більш ефективних заходів підтримки осіб, які постраждали від домашнього та гендерно зумовленого насильства

Апробація результатів роботи. Результати проведеного дослідження апробовані у вигляді тез «Соціальна підтримка постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства» на XII Всеукраїнській науково-практичній студентській конференції з міжнародною участю «Науковий простір студента: пошуки і знахідки»(2025) [39].

Логіка дослідження зумовила структуру кваліфікаційної роботи: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, що налічує 51 позицію та додатків. Загальний обсяг роботи 69 сторінок, робота містить 6 рисунків та 3 додатки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО ТА ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Поняття та види домашнього та гендерно зумовленого насильства

У сучасному українському суспільстві питання гендерної рівності набуває все більшої актуальності. Значні соціально-політичні та економічні зміни, що відбуваються останнім часом, загострюють проблематику рівності, справедливості та рівноправності для всіх громадян. Попри прагнення України будувати демократичну державу, питання гендерного насильства, особливо у формі домашнього насильства, залишається важливим. Проблема загострилася під час пандемії COVID-19, коли в усьому світі зафіксували зростання випадків домашнього насильства, постраждалими від якого переважно ставали жінки. Через це науковці назвали домашнє насильство "тіньовою пандемією", що супроводжувала кризу, викликану COVID-19 [20].

Домашнє насильство є надзвичайно чутливою темою, яка вимагає від фахівців, що працюють із постраждалими, високої професійної підготовки. Особливо важливою є підготовка соціальних працівників, психологів та психотерапевтів, адже саме вони допомагають постраждалим знайти сили для виходу з токсичних стосунків.

Останніми роками інтерес до проблеми гендерно зумовленого насильства, зокрема домашнього, значно зріс. Все більше науковців та активістів підкреслюють важливість цієї теми та необхідність ширшого залучення громадськості до її вивчення. Серед дослідників, які зробили значний внесок у розвиток гендерних досліджень у соціально-психологічній сфері, можна відзначити праці Т. Говорун (гендерний дискурс у психолого-педагогічній

практиці), О. Кізя та О. Кікінежді (формування гендерної культури молоді), а також Т. Марценюк (роль фемінізму у боротьбі з домашнім насильством) [43; 28].

На сьогодні, у сфері поведінкових наук існує чимало досліджень, що аналізують феномен насильства, зокрема домашнього. У працях Д. Норт, Дж. Уолліса та Б. Вайнгеста розглянуто еволюцію суспільства через призму насильства, його вплив на історію людства та функціонування як соціального явища [16]. Психологічні наслідки насильства для постраждалих і підходи до надання їм допомоги досліджено у працях Дж. Герман [44]. Аналіз проблеми домашнього насильства та шляхів її подолання представлено у роботах О. Здравомислової, Р. Ерусланової, О. Размахової та А. Край [46; 35; 41]. Особливості насильства щодо дітей, зокрема булінгу та домашнього насильства, досліджували Л. Туріщева, І Дорошко та О. Малихіна [29].

Розглянемо ключові терміни, що стосуються теми домашнього насильства. Одним із основних є «гендерно зумовлене насильство» ("gender-based violence"), що визначається як насильство, вчинене через стать або переважно щодо осіб певної статі. Це є крайнім проявом дискримінації за ознакою статі, і найчастіше постраждалими від нього стають жінки. Таке визначення пропонує організація «Ла Страда – Україна» [7].

Науковці виділяють різні форми гендерно зумовленого насильства: фізичне, психологічне, сексуальне, економічне насильство, домашнє насильство, переслідування, зґвалтування, сексуальні домагання, каліцтво жіночих геніталій, примусову стерилізацію, примусовий аборт, примусовий шлюб, злочини в ім'я так званої честі, насильство в інституційному середовищі, насильство у воєнних, конфліктних і постконфліктних ситуаціях, торгівлю людьми, гендерну дискримінацію [16].

Термін «гендерно зумовлене насильство» (ГЗН) часто використовується поряд із терміном «гендерне насильство», яке означає насильство, що здебільшого чинять чоловіки щодо жінок. Ці поняття є синонімами, хоча раніше в українській науці частіше застосовували саме «гендерне насильство»

[28]. Нині перевага надається терміну «гендерно зумовлене насильство», що підтверджує практика правозахисних організацій, таких як «Ла Страда – Україна».

Т. Марценюк визначає кілька ключових особливостей гендерного насильства:

- 1) це глобальна проблема 21 століття, яка існує в усіх країнах світу;
- 2) насильство може підтримуватися культурними нормами (наприклад, так званими вбивствами честі);
- 3) проблема вийшла з приватної сфери у публічний простір, тобто особисте стало політичним, а держави активно долучилися до її вирішення;
- 4) подолання насильства потребує спільних зусиль активістів, поліції, соціальних служб та державних установ [16].

Усвідомлення значущості та масштабності проблеми насильства щодо жінок відбувалося поступово і не так швидко, як цього вимагала ситуація. Лише у XX столітті було зроблено перші кроки до боротьби з цим явищем. Одним із ключових моментів стало ухвалення у 1993 році Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок, у якій вперше на міжнародному рівні використали термін «насильство проти жінок». У цьому документі було наведено визначення: «Насильство проти жінок – це будь-яка форма гендерного насильства, яка спричиняє або може спричинити фізичну, сексуальну чи психологічну шкоду або страждання жінок, включаючи погрози, примус чи незаконне позбавлення свободи як у суспільному, так і в особистому житті» [12]. Отже, у цьому документі насильство щодо жінок визначено як форму гендерно зумовленого насильства.

На початковому етапі становлення термін «гендерне насильство» («гендерно зумовлене насильство») застосовували виключно щодо насильства, спрямованого проти жінок та дівчат, не охоплюючи інші соціальні групи, зокрема чоловіків. Сьогодні ж спостерігається тенденція до розширення цього поняття та його трансформації у так званий «парасольковий термін» ("umbrella term"). На сучасному етапі гендерно зумовлене насильство розглядається як

гіперонім, що охоплює такі поняття, як «наси́льство за ознакою статі», «наси́льство проти жінок» ("violence against women (VAW)"), «наси́льство проти жінок та дівчат» ("violence against women and girls (VAWG)"), «наси́льство з боку інтимного партнера» ("intimate partner violence"), «домашнє наси́льство» ("domestic violence") тощо [8; 14].

Проте досі немає чіткого термінологічного розмежування щодо того, кого саме охоплює поняття гендерно зумовленого насильства. Деякі організації наголошують, що цей термін насамперед стосується жінок і є наслідком соціальних відносин, зокрема патріархальної системи. Включення до цього поняття інших груп населення, наприклад чоловіків, може викривляти його початкове значення, оскільки зміщуватиме фокус уваги з проблеми насильства, якого зазнають саме жінки та дівчата. Від початку введення цього терміна його основною метою було привернення уваги до проблеми насильства щодо жінок та дівчат. Наприклад, у документах Світового банку ("The World Bank") поняття «гендерно зумовлене насильство» та «наси́льство проти жінок і дівчат» розглядаються як синонімічні [18].

Водночас міжнародні організації, такі як Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA), розмежовують ці поняття. Вони наголошують, що гендерно зумовлене насильство має ширше значення і включає не лише насильство проти жінок, а й насильство щодо інших категорій населення, зокрема чоловіків, якщо воно спричинене їхньою гендерною ідентичністю [3]. Однак навіть у таких випадках зазначається, що жінки та дівчата становлять більшість постраждалих від гендерно зумовленого насильства.

На офіційних ресурсах Дитячого фонду ООН (UNICEF) гендерно зумовлене насильство визначається як форма насильства, що включає фізичну, сексуальну, психологічну або економічну шкоду, завдану людині через соціально закріплений дисбаланс влади між чоловіками та жінками. Також це поняття охоплює як публічні, так і приватні форми насильства, примус та позбавлення волі. У цьому визначенні не наголошується на тому, що ГЗН стосується виключно жінок і дівчат, які потерпають від насильства через

традиційні соціальні ролі та нерівність. Однак у подальших поясненнях зазначається, що в усіх суспільствах жінки та дівчата мають менше влади, ніж чоловіки, зокрема щодо контролю над власним тілом, прийняття рішень та доступу до ресурсів.

Соціальні норми, що виправдовують використання насильства як методу контролю і дисципліни з боку чоловіків, поглиблюють гендерну нерівність та сприяють подальшому поширенню гендерно зумовленого насильства. У всьому світі саме жінки та дівчата, особливо підлітки, залишаються найбільш вразливою групою, яка ризикує стати постраждалою від цього явища.

Таким чином, можна стверджувати, що гендерно зумовлене насильство в першу чергу асоціюється з жінками та дівчатами, які становлять найбільш вразливу категорію до такого виду насильства. UNICEF визначає основні форми ГЗН, серед яких насильство з боку інтимного партнера, сексуальне насильство, примусові дитячі шлюби, каліцтво жіночих статевих органів, торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації, жіноче дітовбивство та так звані злочини «честі» [13].

Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (UN Women) надає таке визначення гендерно зумовленому насильству: шкідливі дії, спрямовані проти окремої особи або групи осіб на основі їхньої статі. Вони мають коріння в гендерній нерівності, зловживанні владою та шкідливих суспільних нормах» [8]. У цьому визначенні немає прямої вказівки на те, що ГЗН стосується лише жінок, проте підкреслюється, що воно виникає через структурні гендерні відмінності у владних відносинах, що ставлять жінок і дівчат у більш вразливе становище. Також зазначено, що саме жінки та дівчата непропорційно часто стають постраждалими від цього виду насильства, хоча чоловіки та хлопчики також можуть його зазнавати. Окрім цього, іноді ГЗН використовується як термін для позначення цілеспрямованого насильства щодо ЛГБТКІ+ спільноти, якщо воно пов'язане із нормами маскулінності, жіночності чи гендерними очікуваннями [8].

Однією з форм насильства щодо жінок є домашнє насильство. В англomовних джерелах цей термін зазвичай позначається як "domestic violence" або "domestic abuse", причому обидва поняття часто вважаються синонімічними [8].

ООН Жінки дає таке визначення домашньому насильству: «це будь-яка модель поведінки, що використовується для отримання або утримання влади та контролю над інтимним партнером. Вона включає фізичні, сексуальні, емоційні, економічні та психологічні дії або погрози, які впливають на іншу людину» [8]. Підкреслюється, що це одна з найпоширеніших форм насильства, з якою стикаються жінки у всьому світі.

Як видно, домашнє насильство є частиною ширшого явища – гендерно зумовленого насильства. Зґвалтування та домашнє насильство вважаються найпоширенішими формами ГЗН щодо жінок. В Україні наразі діє закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ухвалений 7 грудня 2017 року (№ 2229-VIII), на який мають орієнтуватися всі фахівці, що працюють із цією проблематикою. У цьому законі домашнє насильство визначається як «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, що вчиняються в сім'ї або у місці спільного проживання між родичами, між теперішнім чи колишнім подружжям або між іншими особами, які спільно проживають (або проживали) однією сім'єю, незалежно від того, чи перебувають вони у шлюбі або родинних стосунках, а також погрози вчинення таких діянь» [45].

Домашнє насильство може проявлятися у різних формах: фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство. Детальніше розглянемо кожен із них [20]:

- Фізичне насильство – нанесення тілесних ушкоджень, незаконне позбавлення волі, жорстоке поводження, залишення в небезпеці, відмова у наданні допомоги, заподіяння смерті.

- Сексуальне насильство – будь-які дії сексуального характеру, здійснені без згоди особи.

- Психологічне насильство – словесні образи, погрози, приниження, переслідування, залякування, обмеження свободи вибору, контроль у репродуктивній сфері. Наслідком таких дій стає розвиток невпевненості, нездатності захистити себе, погіршення психічного здоров'я.

- Економічне насильство – умисне позбавлення людини житла, їжі, одягу, фінансових ресурсів або документів, перешкоджання в отриманні медичної допомоги, заборона працювати, примус до трудової діяльності, обмеження доступу до освіти.

Домашнє насильство має певну циклічну структуру, яка була описана Л. Е. Уолкер у концепції циклу насильства («cycle of abuse») [4]. Відповідно до цієї моделі, процес насильства відбувається у кілька етапів:

- 1) Наростання напруги – поступове зростання агресії у стосунках.
- 2) Інцидент (насильство) – фізичний, психологічний, сексуальний або економічний акт насильства.
- 3) Примирення – кривдник демонструє розкаяння, намагається загладити провину.
- 4) «Медовий місяць» (заспокоєння) – період тимчасового миру, коли насильницька поведінка припиняється, а стосунки здаються нормальними [4].

За висновками експертів, цей цикл буде повторюватися знову і знову, доки один із партнерів не розірве його. Найефективніший спосіб зупинити насильство – вихід із токсичних стосунків [19]. Однак через складну поведінку кривдника постраждала часто не може зробити це самостійно і потребує зовнішньої підтримки та втручання.

Цикл насильства може повторюватися нескінченну кількість разів. Повний цикл із чотирьох стадій може тривати від кількох годин до року і більше. Проте з часом його тривалість скорочується, а фази примирення та заспокоєння можуть повністю зникнути. У такому випадку насильство стає більш жорстоким, а цикли трапляються дедалі частіше [19].

Домашнє насильство – це серйозна проблема, яка має отримувати належну увагу з боку суспільства. Видимість цієї проблеми є необхідною для

того, щоб постраждалі отримували своєчасну допомогу, зокрема психологічну, яка дозволить їм вийти з токсичних стосунків. Домашнє насильство є частиною ширшого явища – гендерно зумовленого насильства (ГЗН), яке ґрунтується на усталених гендерних стереотипах і нерівності у суспільстві щодо ролей чоловіків та жінок.

Таким чином, домашнє та гендерно зумовлене насильство є глобальною та надзвичайно актуальною проблемою, що продовжує викликати серйозні соціальні, психологічні та фізичні наслідки. Незважаючи на численні дослідження, що розкривають природу та форми насильства, особливо в контексті його впливу на жінок і дітей, проблема залишається складною через відсутність чіткої термінології та недостатню ефективність заходів, спрямованих на подолання насильства. Важливо підкреслити, що насильство є не лише особистісною проблемою, а й соціальною, що вимагає комплексного підходу, включаючи правову, психологічну та соціальну підтримку. Надалі необхідно продовжувати дослідження в цьому напрямку, удосконалюючи механізми захисту постраждалих, а також посилюючи обізнаність і боротьбу з гендерними стереотипами та дискримінацією.

1.2. Основні причини та наслідки домашнього та гендерно зумовленого насильства

Причини насильства можуть бути дуже різноманітними та ґрунтуватися на поєднанні індивідуальних, сімейних, соціальних, економічних та культурних чинників. Індивідуальні фактори, зокрема психологічні розлади, є однією з основних причин агресії. Люди, які мають проблеми з імпульсивною поведінкою або психічні відхилення, часто не здатні контролювати свої емоції, що може призводити до насильницьких дій. Крім того, люди, які в дитинстві стали свідками або постраждалими від насильства, можуть вважати його нормою, і в дорослому житті можуть відтворювати ці моделі поведінки. Це

особливо стосується випадків, коли насильство сприймалося як допустимий спосіб вирішення конфліктів у сім'ї [44].

Зловживання алкоголем та наркотиками є ще однією важливою причиною насильства. Алкоголь і наркотики не тільки змінюють сприйняття реальності, але й значно знижують здатність контролювати імпульси, що робить людину схильною до агресії. В таких умовах, людина може виявляти насильство як засіб для виплескування негативних емоцій або задоволення своїх бажань. Крім того, недостатній рівень освіти та емоційного інтелекту часто ускладнює вміння мирно вирішувати конфлікти. Люди, які не мають розвинених навичок емоційного самоконтролю і не знають, як правильно виражати свої почуття, можуть легко втратити контроль над собою в стресових ситуаціях, що веде до агресивних вчинків[44].

Сімейні фактори також суттєво впливають на виникнення насильства. Якщо дитина зростає в родині, де насильство або агресія є нормою, вона може засвоїти ці моделі поведінки та відтворювати їх у майбутньому. Проблеми, такі як жорстоке поводження з дітьми, насильство між партнерами або відсутність належної емоційної підтримки, стають основними факторами, що сприяють розвитку агресії в сімейному середовищі. Також надмірний батьківський контроль або, навпаки, повна байдужість до дитини можуть призводити до проявів насильства, оскільки дитина не навчається здоровим способам вирішення конфліктів[41].

Соціальні фактори, як-от криміналізація суспільства, також мають важливе значення у формуванні насильницьких тенденцій. В районах з високим рівнем злочинності, де часто відсутні ефективні соціальні інститути та підтримка, насильство стає не лише нормою, а й способом вирішення проблем. Люди, які не мають належних соціальних зв'язків, часто стають більш агресивними через відсутність емоційної підтримки. Такі фактори, як дискримінація та соціальна нерівність, також можуть сприяти розвитку насильства, оскільки відчуття несправедливості та нерівності провокує розчарування і гнів, що в кінцевому підсумку може виявлятися в агресивних

діях. Люди, які відчують себе викинутими на маргінес суспільства або соціально виключеними, частіше схильні до насильницької поведінки[40].

Економічні чинники мають неабиякий вплив на рівень насильства. Безробіття, бідність і соціальна нестабільність — це фактори, які суттєво підвищують ризик насильства. Люди, які перебувають у складних економічних умовах, часто відчують стрес і безсилля, що змушує їх вдаватися до насильства як до засобу вирішення своїх проблем. В умовах бідності часто бракує ресурсів для мирного вирішення конфліктів, і агресія стає способом контролю або захисту. Нестабільність економіки, нерівний доступ до ресурсів, а також відчуття соціальної несправедливості можуть сприяти розвитку агресивної поведінки, особливо серед найбільш уразливих соціальних груп [42].

Загалом, насильство є результатом складного переплетення різних факторів, і для ефективної боротьби з ним необхідний комплексний підхід, який охоплює як індивідуальні, так і соціальні, економічні та культурні аспекти.

Культурні фактори відіграють важливу роль у поширенні насильства, оскільки вони можуть сприяти його нормалізації в певних суспільствах через традиції, звичаї або соціальні стереотипи. У деяких культурах, де домінує агресивна модель поведінки, насильство може сприйматися як звичайна та допустима форма взаємодії. Такі культури часто закріплюють ідею, що насильство є невід'ємною частиною вирішення конфліктів, особливо в ситуаціях, коли один з партнерів має більше влади або контролю. Гендерні стереотипи, дискримінація за національною, релігійною чи іншою ознакою можуть лише зміцнювати нерівність між групами людей, сприяючи толерантному ставленню до агресії і насильства. У таких суспільствах може бути важко змінити ставлення до насильства через глибоко вкорінені традиції, що виправдовують застосування сили в різних аспектах життя.

Важливо підкреслити, що насильство має складну багатофакторну природу. Для його ефективного подолання необхідний комплексний підхід, який включає боротьбу з дискримінацією, забезпечення рівних можливостей для всіх, підвищення рівня освіти, соціальну підтримку, розвиток психологічної

грамотності та створення ефективних механізмів захисту постраждалих. Такий підхід дозволить створити більш справедливе суспільство, де насильство буде сприйматися як неприязна і неприпустима форма поведінки[29].

Фактори, що сприяють домашньому та гендерному насильству, мають складну природу і можуть бути викликані поєднанням різноманітних індивідуальних, сімейних, соціальних, економічних і культурних чинників. Індивідуальні фактори, такі як психологічні особливості кривдника, низький рівень самоконтролю, імпульсивність, психічні розлади або зловживання алкоголем і наркотиками, суттєво підвищують ймовірність насильницької поведінки. Досвід насильства в дитинстві також може залишити глибокий слід і сприяти формуванню агресивних моделей поведінки, які потім повторюються в дорослому житті. Це посилює небезпеку насильства, адже така людина вважає насильство нормою і застосовує його в різних життєвих ситуаціях.

Сімейні фактори, зокрема нестабільні або дисфункціональні відносини між членами родини, надмірний контроль або байдужість до потреб партнера, фінансова залежність, конфлікти щодо розподілу ролей у сім'ї та виховання дітей, також значно підвищують ризик насильства. У таких сім'ях насильство часто стає способом вирішення конфліктів, оскільки відсутні здорові комунікативні навички, а конфлікти вирішуються силовим впливом.

Соціальні фактори включають толерантність до насильства в суспільстві, слабку систему захисту постраждалих, байдужість оточення та низьку правову обізнаність постраждалих. В умовах соціальної ізоляції, коли постраждала не має підтримки з боку родичів чи друзів, насильство може посилюватися і ставати ще більш прихованим, що ускладнює процес надання допомоги.

Економічні чинники також мають велике значення у виникненні насильства. Бідність, безробіття, фінансова залежність одного партнера від іншого створюють умови для маніпуляції та контролю. Постраждалі часто залишаються у насильницьких відносинах через страх втратити фінансову стабільність або житло, що посилює їхню залежність від кривдника та робить їх більш вразливими до насильства.

Культурні фактори мають особливе значення у випадку гендерного насильства. Патріархальні традиції, закріплення нерівних ролей чоловіків і жінок у суспільстві, гендерні стереотипи та дискримінація сприяють збереженню насильницьких моделей поведінки. У суспільствах, де чоловікам приписується домінантна роль, насильство може сприйматися як норма і навіть виправдовуватися на культурному чи релігійному рівні. Такі переконання можуть бути використані для виправдання підкорення жінок або інших вразливих груп, посилюючи їхню безпорадність і вразливість перед насильством [22].

Таким чином, для ефективної боротьби з насильством необхідно впливати не лише на індивідуальні, але на й соціальні, культурні та економічні чинники, що сприяють його поширенню.

Причини насильства мають складну природу і включають індивідуальні, сімейні, соціальні, економічні та культурні чинники. Психологічні проблеми, зловживання алкоголем і наркотиками, а також досвід насильства в дитинстві можуть сприяти агресивній поведінці. Сімейні фактори, такі як дисфункціональні стосунки та нестабільність, соціальна ізоляція, толерантність до насильства та економічна залежність, також підвищують ризик насильства. Культурні стереотипи та патріархальні традиції можуть нормалізувати насильство, роблячи його прийнятним у певних суспільствах. Для ефективного подолання насильства необхідний комплексний підхід, що включає боротьбу з дискримінацією, забезпечення рівних можливостей та соціальну підтримку для постраждалих, що дозволить знизити рівень насильства в суспільстві.

Домашнє та гендерне насильство має руйнівний вплив на фізичний, емоційний та соціальний стан людини. Це комплексна проблема, яка не лише травмує постраждалих, а й має довготривалі наслідки для їхнього найближчого оточення, включаючи дітей, родину та суспільство в цілому. Усвідомлення глибини цих наслідків є ключовим для ефективної допомоги та підтримки тих, хто зіткнувся з подібною ситуацією. Постраждалі насильства часто переживають широкий спектр негативних емоцій, серед яких страх, гнів, відчай,

почуття безпорадності та глибокий сором. Постійне перебування у стані психологічного напруження підриває самооцінку, змушує сумніватися у власних силах та здатності ухвалювати рішення. Це може призвести до серйозних психоемоційних розладів, включаючи депресію, панічні атаки, тривожні стани та навіть посттравматичний стресовий розлад. Людина, яка постраждала від домашнього чи гендерного насильства, нерідко втрачає відчуття стабільності та безпеки, що відображається на її поведінці та світосприйнятті.

Особливо руйнівним є механізм циклічності насильства, коли агресор змінює фази напруження, вибухів гніву та фізичної чи психологічної агресії на періоди розкаяння, вибачень і спроб загладити провину. Це створює атмосферу плутанини та збентеженості у свідомості постраждалих, які поступово втрачають здатність об'єктивно оцінювати ситуацію та розпізнавати насильство. Часто постраждалі починають звинувачувати себе у конфліктах, вірити в те, що вони самі спровокували агресора або не заслуговують на краще ставлення. Така емоційна залежність від насильника стає одним із ключових факторів, що ускладнюють вихід із насильницьких відносин [29].

Домашнє та гендерне насильство також тісно пов'язане з розвитком посттравматичного стресового розладу. Постраждалі можуть стикатися з нав'язливими спогадами, нічними кошмарами, флешбеками, що викликають сильний емоційний та фізичний дискомфорт. Постійне відчуття тривоги супроводжується підвищеною дратівливістю, проблемами з концентрацією, апатією або ж, навпаки, надмірною пильністю, яка виснажує емоційні ресурси. У ролі захисних механізмів постраждалі можуть вдаватися до емоційного відчуження, уникнення контактів, зловживання алкоголем чи наркотичними речовинами або навіть заподіяння собі фізичної шкоди. Такі стани впливають не лише на емоційний стан, а й на фізичне здоров'я. Постійний стрес може стати причиною проблем зі сном, апетитом, імунною системою, викликати розлади серцево-судинної, нервової та травної систем. Хронічний біль, часті головні болі, порушення роботи шлунково-кишкового тракту, виснаження

організму – усе це наслідки тривалого перебування у токсичному середовищі насильства.

Окремо слід згадати про фізичні ушкодження, які є прямим наслідком насильницьких дій. Від синців і подряпин до переломів, струсів мозку, серйозних пошкоджень внутрішніх органів – фізичне насильство залишає відбиток на тілі, а інколи може стати причиною інвалідності або навіть смерті. Постраждали фізичного насильства часто бояться звертатися по допомогу через загрозу ескалації агресії, сором або переконання, що вони не отримають належного захисту [41].

Соціальні наслідки домашнього та гендерного насильства також є масштабними. Багато постраждалих втрачають зв'язки з друзями та родиною через ізоляцію, яку насильник створює навмисно, щоб контролювати людину та позбавити її можливості отримати підтримку. Це призводить до самотності, втрати довіри до оточення та відчуття безвиході. Водночас найбільш вразливою категорією в таких ситуаціях є діти. Вони або безпосередньо стають постраждалими від насильства, або змушені бути свідками жорстокого ставлення одного з батьків до іншого. Такі ситуації формують у них викривлене сприйняття сімейних відносин, знижують рівень довіри до дорослих та можуть стати передумовою для серйозних психологічних проблем у майбутньому. Деякі діти, особливо старшого віку, відчувають потребу захищати одного з батьків, що може становити загрозу для їхнього власного життя та безпеки.

Гендерно зумовлене насильство як форма дискримінації має ще глибші соціальні наслідки, оскільки воно є проявом нерівності та системного утиску однієї зі статей.

Це створює нерівні умови у професійному, суспільному та сімейному житті, обмежує можливості жінок та чоловіків вільно реалізовувати свої права та потенціал. Багато постраждалих гендерного насильства стикаються з дискримінацією навіть після того, як наважуються вийти з аб'юзивного середовища – їх можуть засуджувати, не сприймати серйозно або

звинувачувати у провокуванні насильницьких дій. Усе це лише посилює відчуття безнадії та страху перед можливими наслідками розголосу [16].

Домашнє та гендерно зумовлене насильство є глибокою соціальною проблемою, яка вимагає рішучих змін у суспільстві. Підтримка постраждалих, створення безпечних умов для їхньої реабілітації, юридичний захист та активна боротьба з насильницькими моделями поведінки повинні стати пріоритетами як на рівні держави, так і всього суспільства. Важливу роль у цьому процесі відіграють просвітницькі кампанії, що сприяють підвищенню обізнаності про проблему насильства, а також розбудова ефективних механізмів допомоги для постраждалих, які потребують підтримки та захисту. Запобігання домашньому та гендерному насильству є завданням, яке не можна відкладати, адже його наслідки мають далекосяжний вплив на життя людей, формуючи травмовані покоління та посилюючи соціальну нерівність.

Домашнє та гендерно зумовлене насильство не лише завдає непоправної шкоди фізичному, психологічному та соціальному благополуччю людини, але й має високу економічну ціну як для постраждалих, так і для суспільства загалом. Фінансові витрати, пов'язані з насильством, можуть бути величезними: оплату адвокатських послуг часто доводиться здійснювати протягом тривалих і виснажливих юридичних процесів, що включають судові засідання, оформлення документів, звернення до правоохоронних органів. Витрати на переїзд та облаштування нового життя є ще одним серйозним викликом, оскільки постраждалі нерідко змушені шукати нове житло, залишаючи все позаду, що стає особливо проблематичним у разі наявності дітей або фінансової залежності від кривдника. До цього додаються значні витрати на медичне лікування через фізичні ушкодження та психотерапію, яка часто є довготривалою і необхідною не лише для постраждалих, але й для їхніх дітей, які стали свідками або постраждалими від насильства.

Фінансова нестабільність є одним із найбільших викликів для тих, хто намагається вирватися з кола домашнього насильства. Неможливість працювати через фізичні чи психологічні наслідки, лікарняні відпустки,

постійні юридичні процеси або необхідність переховуватися можуть призвести до втрати роботи та фінансової незалежності. Витрати на догляд за дітьми, необхідність оплачувати оренду або лікування можуть стати непосильним тягарем. Постраждалі насильства, незалежно від їхнього попереднього соціального статусу чи рівня освіти, часто опиняються в умовах бідності, що ускладнює процес їхнього відновлення та знижує ймовірність успішного виходу з травматичної ситуації. У деяких випадках вони можуть втратити не лише фінансову стабільність, але й дах над головою, залишившись без підтримки та можливостей для відновлення [16].

Домашнє та гендерне насильство також накладає значне навантаження на соціальні системи, створюючи додаткові витрати для суспільства. Робота правоохоронних органів, служби захисту дітей, судові процеси, витрати на охорону здоров'я, соціальні виплати та програми допомоги – все це потребує значних фінансових ресурсів, що фінансуються з державного бюджету. Окрім цього, домашнє насильство впливає і на роботодавців, адже зниження продуктивності постраждалих, часті лікарняні, невиходи на роботу або навіть повна втрата працездатності ведуть до економічних збитків для компаній та ринку праці в цілому. Робочі місця втрачають цінних працівників, а бізнес зазнає втрат через зниження ефективності.

Процес відновлення після домашнього насильства займає багато часу, особливо якщо насильство триває навіть після розриву відносин. Це може включати постійне переслідування, погрози, маніпуляції, фінансовий тиск, психологічне залякування. У таких випадках подолання наслідків стає ще складнішим, адже постраждала не може відчувати себе повністю вільною та захищеною. Для того щоб людина змогла повернути контроль над своїм життям, їй потрібна довготривала підтримка з боку спеціалізованих служб, психологів, юристів, а також соціального оточення, яке готове надати практичну допомогу [41].

Підтримка близьких і суспільства відіграє ключову роль у процесі реабілітації постраждалих. Важливо не лише бути поруч у найгостріші моменти

кризи, а й залишатися підтримкою доти, доки наслідки пережитого насильства не перестануть впливати на життя людини. Відновлення може бути довгим і складним, але саме систематична допомога дає постраждалим можливість не лише вижити, а й побудувати нове, безпечне та стабільне життя.

Домашнє та гендерне насильство має глибокий і багатоаспектний вплив на фізичне, психологічне, соціальне та економічне благополуччя постраждалих, створюючи тривалі наслідки для індивідів, їхніх родин та суспільства в цілому. Насильство не лише травмує фізично та психологічно, але й призводить до серйозних психоемоційних розладів, таких як депресія, посттравматичний стресовий розлад та фізичні хвороби. Циклічність насильства, коли агресор чергує агресивні дії з періодами розкаяння, посилює емоційну залежність постраждалих, ускладнюючи вихід з насильницьких відносин. Соціальні наслідки включають ізоляцію, втрату підтримки з боку родини та друзів, а також психологічні проблеми у дітей, які стають свідками насильства. Окрім того, гендерне насильство створює економічні труднощі для постраждалих, включаючи фінансову нестабільність, витрати на медичне лікування та юридичні послуги. Це також накладає значне навантаження на соціальні системи, зокрема правоохоронні органи, служби захисту дітей та охорону здоров'я. Для подолання наслідків необхідний комплексний підхід, включаючи юридичний захист, психологічну реабілітацію та соціальну підтримку, що дозволяє постраждалим відновити своє життя і уникнути подальших наслідків насильства.

Висновки до розділу 1

Домашнє насильство — це діяння (фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства), що вчиняються в сімейних або близьких стосунках, або між колишнім чи теперішнім подружжям. Воно може

включати широкий спектр форм, від фізичних побоїв та сексуального примусу до психологічного тиску, контролю фінансів та соціальної ізоляції.

Гендерно зумовлене насильство – це насильство, спрямоване проти особи через її стать, або таке, що зачіпає осіб певної статі непропорційно. Воно охоплює домашнє насильство, торгівлю людьми, примусові шлюби, "вбивства честі", калічення жіночих статевих органів та інші форми, що базуються на соціально сконструйованих ролях, поведінці, діяльності та ознаках, які певне суспільство вважає приналежними для жінок та чоловіків.

Аналіз показав, що причини насильства охоплюють індивідуальні, сімейні, соціальні, економічні та культурні аспекти. Особливо важливою є циклічність насильства, коли періоди агресії чергуються з фазами примирення та розкаяння, що ускладнює вихід постраждалих з таких відносин і формує емоційну залежність від кривдника.

Наслідки домашнього насильства мають тривалий вплив на фізичне і психологічне здоров'я постраждалих. Постійний стрес, депресія, посттравматичний стресовий розлад, а також фізичні ушкодження є прямими наслідками насильства. Крім того, постраждалі часто стикаються з соціальною ізоляцією, втратою підтримки з боку родини та друзів, а також економічними труднощами через фінансову залежність від кривдника та витрати на лікування і юридичні послуги. Особливо вразливою категорією є діти, які або самі стають постраждалими від насильства, або є свідками агресії в сім'ї. Це має негативний вплив на їхній розвиток і може призвести до серйозних психологічних проблем у майбутньому.

РОЗДІЛ 2.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД НАСИЛЬСТВА

2.1. Ставлення до домашнього та гендерно зумовленого насильства та підтримки постраждалих від нього

Дослідження ставлення до домашнього та гендерно-зумовленого насильства є важливою складовою боротьби за права людини та побудови здорового суспільства. Аналізуючи сприйняття цих форм насильства у різних соціальних групах, можна розробити ефективні механізми протидії та підтримки постраждалих осіб. Останні соціологічні опитування свідчать, що ставлення до домашнього насильства в українському суспільстві поступово змінюється на краще, проте залишається значна кількість міфів і стереотипів, які заважають ефективній протидії цьому явищу. Більшість респондентів засуджують насильство, однак поширеним залишається уявлення про те, що це «приватна справа сім'ї», що значно ускладнює виявлення випадків насильства та допомогу постраждалим.

Гендерно зумовлене насильство, включаючи фізичне, психологічне, економічне і сексуальне насильство, часто пов'язане з нерівністю між чоловіками і жінками у суспільстві. Дослідження демонструють, що жінки значно частіше стикаються з цим видом насильства, а його наслідки впливають на їхній фізичний та психічний стан, соціальну адаптацію, а також економічну незалежність. Проте не слід забувати, що гендерно-зумовлене насильство також може зачіпати чоловіків, хоча ці випадки менш часто потрапляють до статистики через соціальні стигми та сором постраждалих.

Важливим аспектом дослідження є також визначення рівня підтримки, доступної для постраждалих від насильства. Доступність служб підтримки, таких як кризові центри, психологічні консультації, правова допомога, а також

спеціалізовані освітні програми є вирішальним фактором у процесі подолання насильства. На жаль, доступ до таких ресурсів в Україні ще залишається нерівномірним, особливо в регіонах і сільських місцевостях, де постраждалі часто стикаються з додатковими бар'єрами у вигляді недостатньої поінформованості та відсутності кваліфікованих спеціалістів.

Оскільки, на нашу думку, ставлення до проблеми домашнього насильства має важливе значення для підтримки постраждалих, оскільки саме родичі, сусіди стають найпершими свідками насильства та відповідно реагують, або навпаки замовчують ці факти, ми вирішили перевірити шляхом опитування наскільки обізнані жителі нашого міста та області з цією проблемою. З метою вивчення ставлення пересічних громадян до проблеми насильства та підтримки постраждалих від нього нами було та проведено анкетування.

Для аналізу суспільного сприйняття проблеми домашнього та гендерно зумовленого насильства було розроблено анкету (див. Додаток А) та проведено опитування серед різних груп населення. Головною метою дослідження було визначити рівень обізнаності громадян щодо цього явища, оцінити їхню готовність до протидії насильству та рівень довіри до існуючих механізмів захисту постраждалих.

Опитуванням було охоплено 100 респондентів, віком від 18 до 65 років, серед яких: 62% – жінки, 38% – чоловіки, що проживають у Чернівецькій області та м. Чернівці. Під час опитування респондентами роздавалися інформаційні листівки, розроблені нами.

У процесі дослідження нами було з'ясовано, наскільки обізнаними є респонденти щодо проблеми домашнього насильства. Це питання є важливим, оскільки рівень обізнаності безпосередньо впливає на готовність громадськості активно долати це явище та підтримувати постраждалих.

Як показали результати опитування, 60% респондентів повідомили, що вони знайомі з поняттям домашнього насильства. Це свідчить про досить високий рівень обізнаності, оскільки більшість людей виявляють розуміння суті проблеми. Це може бути результатом широких інформаційних кампаній,

законодавчих ініціатив і соціальних проектів, які активно просуваються в Україні останнім часом.

Рисунок 2.1. Рівень обізнаності про проблему насильства

Мають загальні уявлення про проблему, але не можуть чітко визначити, які саме дії підпадають під категорію «домашнє насильство» 26% респондентів. Це може означати, що хоча люди знають про наявність проблеми, вони не завжди можуть розпізнати конкретні форми насильства, що може призвести до того, що не всі випадки будуть розпізнані або адекватно оцінені.

Лише 14% респондентів зізналися, що не володіють інформацією про проблему домашнього насильства. Це досить високий відсоток, і він підкреслює важливість продовження роботи з підвищення обізнаності через освіту та інформаційні кампанії, щоб кожен громадянин мав чітке розуміння цього явища та міг вчасно відреагувати, якщо стане свідком або постраждалим від насильства.

Проаналізувавши результати опитування ми побачили, що рівень обізнаності про домашнє насильство серед респондентів можна оцінити як високий, оскільки більшість опитаних мають базові знання про це явище. Однак, незважаючи на загальне розуміння, чимало респондентів мають лише

поверхнєве уявлення, а також існує група людей, яка не має достатньої інформації для правильного оцінювання ситуації.

Це підкреслює необхідність додаткових зусиль для того, щоб зробити ці знання більш конкретними та доступними для широких верств населення. Оскільки значна частина людей не в змозі чітко визначити, які саме дії підпадають під категорію домашнього насильства, слід посилити інформування про різні форми насильства, включаючи психологічне, економічне та сексуальне насильство, щоб кожен мав змогу правильно ідентифікувати проблему.

Необхідно продовжувати інформування населення щодо всіх аспектів домашнього насильства, щоб забезпечити більш точне розуміння не лише його суті, але й різних форм прояву.

Освітні програми та кампанії мають ставити за мету не лише підвищення загальної обізнаності, але й навчати респондентів, як розпізнавати насильство в конкретних ситуаціях і куди звертатися за допомогою. Спільними зусиллями органів влади, громадських організацій та медіа можна значно покращити рівень обізнаності, що, в свою чергу, допоможе не лише краще виявляти насильство, але й створювати ефективні механізми підтримки для постраждалих.

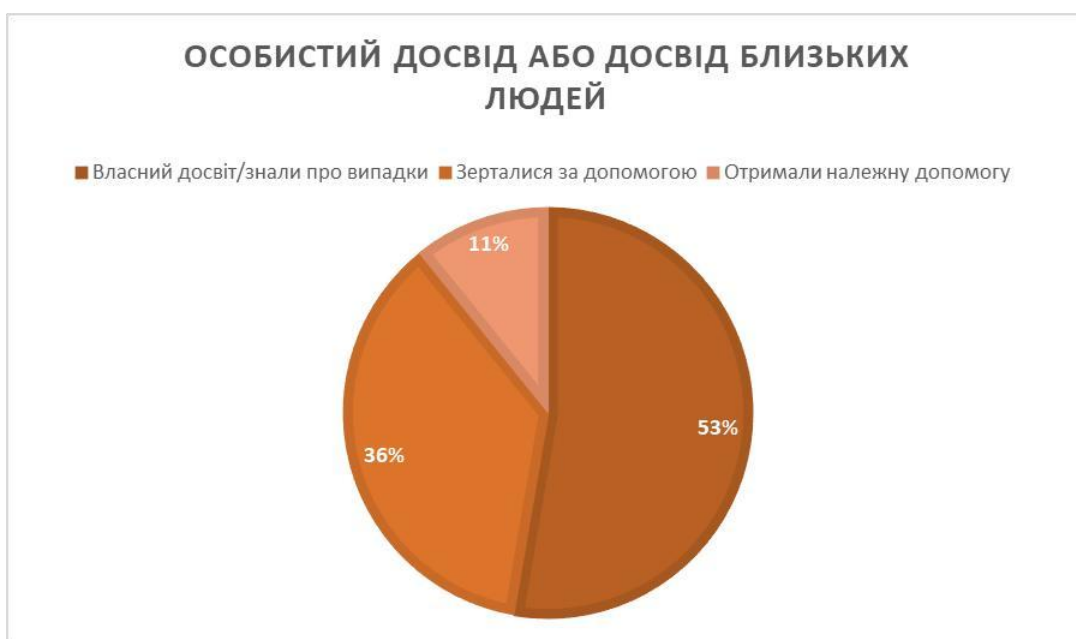

Рисунок 2.2. Особистий досвіт або досвід близьких людей

Одним із важливих аспектів дослідження було з'ясувати, чи стикалися респонденти особисто або через своїх близьких з проблемою домашнього насильства. Це питання важливе, оскільки досвід, навіть якщо він стосується не безпосередньо респондента, може суттєво вплинути на його ставлення до цієї проблеми та готовність звертатися за допомогою.

Як видно з діаграми представленої на рисунку 2.2, 53% респондентів зазначили, що або самі стали потерпілими від домашнього насильства, або знають про подібні випадки серед близьких друзів чи родичів. Це досить великий відсоток, який свідчить про те, що проблема домашнього насильства стосується значної частини населення і не обмежується лише окремими випадками.

36% респондентів зізналися, що зверталися за допомогою до правоохоронних органів або соціальних служб, що підтверджує, що частина людей намагається діяти в межах правової системи і шукає підтримки для вирішення проблеми насильства.

Однак, серед цих респондентів лише 11% отримали належний захист і вирішення своєї проблеми. Це свідчить про серйозні прогалини в ефективності роботи правоохоронних органів та соціальних служб у наданні допомоги постраждалим від насильства.

Ці цифри показують, що проблема домашнього насильства не є лише теоретичною чи абстрактною для більшості людей. Багато респондентів мають або особистий досвід, або знайомі з постраждалими від насильства. Проте, проблема полягає в тому, що навіть після звернення за допомогою до правоохоронних органів або соціальних служб, багато постраждалих не отримують належного захисту та підтримки.

Це підкреслює, що навіть коли люди вирішують звертатися за допомогою, система підтримки не завжди працює так, як повинна. Відсутність належного захисту може бути однією з причин, чому багато постраждалих не звертаються за допомогою взагалі, побоюючись, що їхні спроби залишаться безрезультатними або навіть можуть призвести до ще більших труднощів.

Необхідно зосередити увагу на покращенні роботи правоохоронних органів та соціальних служб, щоб гарантувати реальну допомогу і захист для постраждалих від домашнього насильства.

Респонденти, які зверталися за допомогою, мають низький рівень задоволення від результатів, що підкреслює важливість створення більш ефективних механізмів для вирішення таких проблем.

Проблема домашнього насильства стосується багатьох людей, і це має бути серйозним сигналом для влади і громадськості, щоб зробити систему підтримки більш доступною та ефективною.

Один із ключових моментів дослідження полягав у з'ясуванні того, наскільки респонденти довіряють правоохоронним органам і соціальним службам, особливо в контексті випадків домашнього насильства. Довіра до цих інститутів важлива, адже саме вони мають забезпечувати захист та допомогу постраждалим.

Рисунок 2.3. Довіра до правоохоронних органів

За результатами опитування, що подані у діаграмі на рисунку 2.3 можемо констатувати наступне:

- 35% респондентів вважають, що українські правоохоронні органи ефективно реагують на випадки домашнього насильства. Це вказує на те, що лише третина опитаних вірить у ефективність поліції в таких ситуаціях.

- 42% респондентів висловили недовіру до правоохоронних органів, вважаючи, що реакція на випадки домашнього насильства є недостатньо ефективною. Вони підкреслюють низьку ефективність судових рішень та недостатню підтримку постраждалих.

- 23% респондентів не змогли дати чіткої відповіді на це питання, що може свідчити про відсутність досвіду взаємодії з правоохоронними органами або відсутність чіткої думки з цього питання.

Результати, що стосуються довіри до соціальних служб представлені на діаграмі , поданій на рисунку 2.4

Рисунок 2.4. Довіра до соціальних служб

Як виявилося, 31% респондентів вважають діяльність соціальних служб недостатньо ефективною. Вони відзначають, що ці служби не завжди можуть надати потрібну допомогу або надають її занадто повільно. Близько третини, а саме: 28% респондентів не мають жодного уявлення про те, які саме послуги можуть бути доступні у випадку насильства. Це свідчить про недостатню поінформованість населення про наявні ресурси та допомогу, яку вони можуть отримати. Лише 41% респондентів вважають, що підтримка з боку соціальних служб надається належним чином.

Ці цифри показують, що довіра до правоохоронної системи і соціальних служб є низькою. Більшість респондентів не вірять в ефективність реакції правоохоронців на випадки домашнього насильства, що робить питання доступу до правосуддя і справедливості актуальним для обговорення. Відсутність чіткої інформації щодо соціальних служб також вказує на необхідність активної роботи в цьому напрямку.

Низький рівень довіри до правоохоронних органів підкреслює, що навіть коли люди вирішують звертатися за допомогою, вони часто не отримують належної підтримки. Це створює великий бар'єр для людей, які можуть бути постраждалими від насильства, і робить їх більш вразливими. Для зміцнення довіри потрібно покращувати взаємодію з громадськістю, підвищувати ефективність роботи органів влади та соціальних служб. Необхідно удосконалити роботу правоохоронних органів щодо питань домашнього насильства, а також покращити захист постраждалих, щоб люди вважали, що вони можуть надійно звертатися за допомогою.

Важливо підвищити обізнаність населення про доступні соціальні послуги, щоб постраждалі знали, куди можна звернутися за допомогою. Загалом, для зміцнення довіри до цих інститутів слід проводити більше освітніх кампаній і реформи, спрямовані на покращення ефективності боротьби з домашнім насильством.

Ми запитували також про готовність суспільства до активної протидії насильству.

Під час дослідження з'ясовувалося, наскільки респонденти готові до активної участі в протидії домашньому насильству. Це питання дозволяє оцінити, чи розуміють люди важливість цієї проблеми та чи готові вони діяти, щоб допомогти постраждалим.

Рисунок 2.5. Готовність суспільства до активної протидії насильству

Результати опитування дають підстави стверджувати, що:

- 66% респондентів вважають, що домашнє насильство є проблемою, яка потребує активного суспільного втручання. Це вказує на високий рівень усвідомлення серйозності цієї проблеми та готовність громадян підтримувати зміни на рівні суспільства. Більшість респондентів розуміють, що для ефективної боротьби з насильством потрібна активна участь не лише державних органів, а й громадських структур та окремих осіб.
- 23% респондентів вважають, що домашнє насильство — це «особиста справа кожної сім'ї». Це свідчить про те, що для цієї частини населення проблема домашнього насильства є більш приватною, і вони

вважають, що втручання з боку суспільства в такі питання не завжди виправдане. Це може вказувати на соціальні стереотипи або на відсутність повного усвідомлення масштабу цієї проблеми.

- 11% респондентів зазначили, що не готові втручатися навіть у випадку очевидного насильства серед знайомих або сусідів. Це показує, що є певна частина людей, які уникають втручання у подібні ситуації, можливо, через страх або невпевненість у тому, як правильно діяти.

Більшість респондентів (66%) готові активно протистояти домашньому насильству і визнають цю проблему соціальною, що потребує комплексних заходів. Це означає, що для більшості людей важливо створювати механізми, які дозволять громадськості долучатися до боротьби з насильством, через навчання, підтримку постраждалих та ініціативи на місцях.

Проте, наявність 23% респондентів, які вважають домашнє насильство «особистою справою» сім'ї, вказує на соціальні бар'єри і стигми, які ще існують в суспільстві. Багато людей не розуміють, що насильство в родині — це не просто особисте питання, а порушення прав людини, яке має суспільні наслідки.

Найбільш тривожним є той факт, що 11% респондентів не готові втручатися навіть у випадку очевидного насильства. Це свідчить про необхідність роботи над зміною ставлення людей до цієї проблеми, а також про важливість навчання громадян тому, як правильно реагувати в ситуаціях домашнього насильства.

Загалом, суспільство проявляє високий рівень готовності до активної протидії насильству, проте є певна частина населення, яка все ще не готова втручатися або не усвідомлює серйозність проблеми.

Необхідно проводити освітні кампанії та тренінги для широкої аудиторії, щоб змінити ставлення до домашнього насильства як до суспільної проблеми, а не тільки «особистої справи» родини.

Важливо підвищувати обізнаність і навчати громадян тому, як правильно реагувати на випадки насильства, щоб вони не залишалися байдужими до таких ситуацій.

Один із пунктів опитування був спрямований на виявлення думок респондентів щодо заходів, які можуть допомогти покращити ситуацію з домашнім насильством в Україні. Питання є важливим, оскільки дозволяє оцінити пріоритети громадян у вирішенні цієї проблеми.

Рисунок 2.6. Необхідні заходи для покращення ситуації

Результати опитування свідчать, що: 40% респондентів вважають, що найбільш важливим заходом є посилення кримінальної відповідальності за домашнє насильство. Вони вважають, що закони мають бути більш суворими, щоб забезпечити належне покарання для тих, хто вчиняє насильство. 30% респондентів підтримують розширення програм психологічної підтримки та реабілітації для постраждалих. Це вказує на необхідність забезпечити людям, які пережили насильство, не тільки юридичну, але й психологічну допомогу для відновлення їхнього здоров'я. 20% респондентів висловили підтримку

впровадженню інформаційних кампаній та освітніх програм щодо протидії насильству. Вони вважають, що такі кампанії допоможуть підвищити рівень обізнаності та змінити ставлення до проблеми домашнього насильства в суспільстві. 10% респондентів вважають, що для покращення ситуації необхідно створювати більше кризових центрів і притулків для постраждалих від насильства. Це важливий крок для забезпечення безпеки і захисту постраждалих насильства, адже у багатьох регіонах країни є дефіцит таких установ.

Респонденти чітко вказують на кілька важливих заходів, які можуть змінити ситуацію з домашнім насильством в Україні. Більшість опитаних підтримують посилення кримінальної відповідальності, що свідчить про загальне бажання більш строго карати злочинців, які вчиняють насильство в сім'ї.

Також велика частина респондентів вважає важливим розширення програми психологічної допомоги для постраждалих. Це підкреслює, що наслідки насильства часто є психологічними та емоційними, і їх необхідно лікувати, надаючи постраждалим доступ до професійної допомоги.

Інформаційні кампанії та освітні програми займають важливе місце в рекомендаціях респондентів, адже вони допоможуть змінити ставлення суспільства до цієї проблеми, а також підвищити рівень обізнаності серед населення про те, як розпізнати насильство та куди звертатися за допомогою.

Щодо кризових центрів, хоча менший відсоток респондентів вказав на цей аспект, проте це є важливим напрямком для розвитку інфраструктури, яка забезпечить постраждалим доступ до термінової допомоги.

Потрібно посилити кримінальну відповідальність за домашнє насильство, щоб забезпечити ефективне покарання для правопорушників. Варто розширювати програми психологічної допомоги та реабілітації для постраждалих, адже їх психоемоційне відновлення є важливим кроком у процесі подолання наслідків насильства.

Проведення інформаційних кампаній і освітніх програм допоможе підвищити обізнаність суспільства та змінити ставлення до проблеми насильства. Необхідно збільшити кількість кризових центрів та притулків, щоб постраждалі мали доступ до необхідної допомоги в критичний момент.

У результаті проведеного дослідження ставлення до домашнього та гендерно зумовленого насильства виявлено, що більшість респондентів мають загальне уявлення про проблему насильства, однак рівень обізнаності про конкретні форми насильства потребує покращення. Значна частина опитаних визнає серйозність проблеми і готова активно протидіяти насильству, однак є й такі, хто сприймає насильство як «особисту справу» сім'ї та не готовий втручатися у подібні ситуації.

Респонденти вважають, що посилення кримінальної відповідальності за насильство, розширення програм психологічної підтримки та проведення освітніх кампаній є основними заходами для поліпшення ситуації.

Водночас результати свідчать про низьку довіру до правоохоронних органів і соціальних служб, що є серйозною перепорою для ефективного реагування на випадки насильства. Для досягнення реальних змін необхідно зосередитися на зміцненні інфраструктури підтримки постраждалих, а також на зміні ставлення суспільства до домашнього насильства як соціальної проблеми, що потребує широкого втручання.

Для покращення ситуації необхідно проводити широкомасштабні інформаційні кампанії, спрямовані на зміну суспільних уявлень про насильство, активізувати діяльність громадських організацій, забезпечити належну підготовку фахівців у сфері підтримки постраждалих та розширювати мережу закладів для їх допомоги. Додатково слід посилити законодавчу базу, забезпечивши ефективне реагування правоохоронних органів на випадки домашнього та гендерно-зумовленого насильства. Лише комплексний та інтегрований підхід дозволить ефективно протистояти насильству і забезпечити належну підтримку для всіх, хто її потребує.

2.2. Державні механізми допомоги постраждалим від насильства: соціальні служби, кризові центри, гарячі лінії

Останні роки свідчать про те, що проблема домашнього та гендерного насильства в Україні залишається актуальною, що підтверджується даними офіційних джерел і досліджень. Згідно зі статистикою Національної поліції України, кількість зафіксованих випадків цього виду насильства зростає. У 2022 році було зафіксовано понад 244 тисячі звернень, що на 20% більше, ніж у попередньому році, тоді як у 2023 році правоохоронці зареєстрували понад 192 тисячі випадків насильства в сім'ї [45].

На сьогоднішній день в Україні функціонує ціла система державних механізмів допомоги постраждалим від насильства, яка включає: правоохоронні органи, органи та установи соціальної сфери, органи охорони здоров'я, систему безоплатної правової допомоги, суди та прокуратура, "гарячі лінії" та консультаційні центри.

Розглянемо кожен з цих ланок допомоги постраждалим від насильства більш детально.

Основним правоохоронним органом є Національна поліція України (102). Це один з перших контактів, куди людина може звернутися у випадку насильства. Поліція фіксує звернення, реагує на нього, може винести терміновий заборонний припис кривднику (який зобов'язує його залишити місце проживання постраждалої особи, навіть якщо це його власне житло, та забороняє будь-яке спілкування з постраждалою) та притягнути його до відповідальності.

До органів та установ соціальної сфери належать: Міністерство соціальної політики України, Служби у справах дітей, Центри соціально-психологічної допомоги, кризові центри та притулки для жертв домашнього насильства, Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги [17]. Кожна з

цих інституцій має свої завдання та надає допомогу постраждалим від домашнього та гендерно зумовленого насильства [48].

Міністерство соціальної політики України координує діяльність у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Служби у справах дітей забезпечують захист прав та інтересів дитини, надають допомогу дітям, постраждалим від насильства (зокрема, якщо дитина стала свідком домашнього насильства, вона також визнається постраждалою). Центри соціально-психологічної допомоги, кризові центри та притулки для жертв домашнього насильства, надають тимчасовий притулок, психологічну, соціальну та юридичну допомогу постраждалим, контакти таких центрів можна знайти на сайті Міністерства соціальної політики. Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги надають виїзну допомогу постраждалим.

Важливу роль у соціальній підтримці постраждалих від насильства відіграють органи охорони здоров'я. Вони представлені установами та закладами охорони здоров'я. Ці заклади надають медичну допомогу постраждалим, фіксують тілесні ушкодження, що є важливим для доведення факту насильства.

Не аби яке значення в процесі соціальної підтримки постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства має система безоплатної правової допомоги. Вона представлена Центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги (0-800-213-103). Ці центри забезпечують постраждалим правовий захист, представництво їх інтересів у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, складання необхідних процесуальних документів при цьому послуги адвоката (юриста) оплачуються державою [34].

Важливим механізмом державної підтримки постраждалих від насильства є суди та прокуратура. Саме там розглядаються справи про домашнє насильство, виносяться обмежувальні приписи (тимчасове обмеження прав кривдника щодо постраждалої особи, наприклад, заборона наблизатися, спілкуватися), вони кривдників до відповідальності.

Значну допомогу постраждалим від домашнього та гендерно зумовленого насильства можуть надати "Гарячі лінії" та консультаційні центри. До прикладу цілодобово та безкоштовно працює Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: 0-800-500-335 (зі стаціонарного) або 116-123 (з мобільного). Крім того в Україні працює Гаряча лінія Національної поліції України: 0-800-500-202.

Важливими механізмами в процесі допомоги постраждалим можуть стати: терміновий заборонний припис, обмежувальний припис, постановка кривдника на спеціальний облік, направлення кривдника на проходження програми для кривдників, притягнення особи до відповідальності.

Так терміновий заборонний припис виноситься поліцією і зобов'язує кривдника покинути місце проживання постраждалої особи та забороняє будь-яке спілкування з нею. Обмежувальний припис виноситься судом і встановлює тимчасові обмеження для кривдника (наприклад, заборона наближатися до постраждалої, спілкуватися з нею, перебувати в певних місцях). Постанова кривдника на спеціальний облік дозволяє відстежувати випадки насильства та здійснювати контроль. Направлення кривдника на проходження програми для кривдників сприятиме виробленню ненасильницької моделі поведінки. Притягнення особи до відповідальності за вчинене насильство передбачає адміністративна або кримінальна відповідальність кривдника [41].

Важливо зазначити, що допомога постраждалим надається незалежно від звернення до правоохоронних органів чи суду. Також, якщо дитина стала свідком домашнього насильства, вона визнається постраждалою, і необхідно звернутися за захистом у службу у справах дітей.

Україна продовжує удосконалювати законодавство та механізми протидії насильству, зокрема в рамках імплементації Стамбульської конвенції.

Соціальні служби на місцевому рівні також надають інформацію та допомогу постраждалим, спрямовуючи їх до відповідних організацій і підтримуючи в процесі подолання насильства. Зокрема Чернівецьким міським

центром соціальних служб було розроблено «Дорожню карту» з переліком установ та організацій куди може звернутися за допомогою людина, яка постраждала від домашнього насильства та насильства за ознакою статі (Див додаток Б).

Звернення за допомогою є важливим кроком до безпеки та відновлення. Існує безліч ресурсів, які можуть забезпечити підтримку в складних ситуаціях, допомогти знайти правові рішення, отримати психологічну консультацію та знайти шлях до більш захищеного та гідного життя.

Окрім того, ратифікація Стамбульської конвенції відкриває нові можливості для удосконалення національного законодавства та створення ефективних механізмів захисту від насильства, що в свою чергу сприятиме кращій інтеграції соціальних і правових інструментів для підтримки постраждалих і запобігання насильству в майбутньому.

У 2019 році було прийнято Закон України «Про соціальні послуги», що визначає основні організаційні та правові принципи надання соціальних послуг. Ці послуги спрямовані на профілактику складних життєвих ситуацій та подолання або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб або сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, до яких належить і домашнє насильство та насильство за ознакою статі [21, 40].

У Законі України "Про соціальні послуги" передбачено, що соціальні послуги можуть надавати як державні, так і недержавні організації. До недержавних надавачів соціальних послуг належать громадські об'єднання, благодійні та релігійні організації, фізичні особи-підприємці, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду відповідно до цього Закону без здійснення підприємницької діяльності. Також в законі визначені базові соціальні послуги, надання яких гарантується місцевими адміністраціями, виконавчими органами міських рад, міст обласного значення, а також виконавчими органами об'єднаних громад. Основні соціальні послуги спрямовані на:

- соціальну профілактику – запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини;
- соціальну підтримку – подолання особою/сім'єю складних життєвих обставин;
- соціальне обслуговування – мінімізацію для особи/сім'ї наслідків складних життєвих обставин, підтримку їхньої життєдіяльності та включення в громаду.

Згідно з Класифікатором соціальних послуг, затвердженим наказом Мінсоцполітики України, постраждалі від насильства за ознакою статі, які опинилися у складних життєвих обставинах, можуть скористатися такими послугами (для осіб або сімей, які знаходяться у складних життєвих обставинах): інформування; консультування; консультативний кризовий телефон; посередництво; представництво інтересів; соціальна профілактика; соціальний супровід сімей/осіб, які знаходяться у складних життєвих обставинах; соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці (для осіб, які не можуть конкурувати на ринку праці на рівних умовах, перебувають у складних життєвих обставинах та бажають знайти роботу) [21].

Для осіб, постраждалих від домашнього насильства, у цьому Класифікаторі також передбачено декілька інших видів послуг, які вони можуть отримати, а саме: надання притулку; екстрене (кризове) втручання; соціально-психологічна реабілітація.

Необхідно зауважити, що повноваження центрів з надання безоплатної правової допомоги у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі включають:

- проведення безоплатної правової консультації для постраждалих осіб відповідно до законодавства України про безоплатну правову допомогу;
- прийом та розгляд заяв постраждалих осіб або їх представників щодо отримання допомоги, зокрема соціальних послуг для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;

- повідомлення відповідних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування про випадки насильства за ознакою статі, якщо це зроблено з добровільної та поінформованої згоди постраждалих осіб;
- оцінку потреб постраждалих осіб та надання повної і вичерпної інформації про їх права і можливості отримання допомоги;
- надання соціальних, медичних, психологічних послуг безоплатно та сприяння у наданні правової допомоги;
- забезпечення тимчасового притулку для постраждалих осіб та їхніх дітей у відповідності до законодавства;
- інформування місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування про осіб, яким надавалася допомога, та про результати надання цієї допомоги [21].

Варто зазначити, що безкоштовний цілодобовий кол-центр створено з метою надання можливості компетентним підрозділам Національної поліції України, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування оперативно реагувати на випадки гендерно зумовленого насильства та консультувати заявників анонімно або з дотриманням конфіденційності та захисту персональних даних.

Серед завдань, покладених на кол-центр, - забезпечення належного реагування на звернення громадян щодо гендерно зумовленого насильства, надання інформації та консультацій з питань запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству, здійснення заходів у сфері запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству відповідно до встановленого порядку взаємодії з організаціями, а також обмін інформацією з організаціями, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству. [24].

Важливу роль у реалізації державної політики щодо захисту прав дітей на рівні громади відіграють служби у справах дітей, які функціонують при міських, районних, сільських та селищних радах. Їхнє основне завдання — забезпечення соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності,

правопорушенням та жорстокому поводженню, а також сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку дітей

Служби у справах дітей разом із територіальними органами поліції, по суті, виконують роль «пожежників» у ситуаціях з насильством над дітьми, оскільки вони переважно реагують на факти, що вже відбулися, або на ситуації, які набувають системного характеру чи призводять до суспільного резонансу. Проте ефективна протидія насильству вимагає не лише реагування, а й запобігання. Це можливо лише за умови створення дієвої системи громадського контролю та оперативного реагування, а також за активної суспільної позиції мешканців громади [20].

Школи відіграють ключову роль у виявленні випадків насильства, оскільки діти проводять значну частину свого часу в освітніх закладах. Це стосується і ситуацій з онлайн-навчанням, коли вчителі мають спостерігати за психологічним станом учнів через віддалене спілкування. Шкільні вчителі та психологи мають можливість помічати зміни у поведінці чи фізичному стані дитини, які можуть свідчити про насильство.

Для підвищення ефективності таких спостережень, доцільно впроваджувати шкільні програми з запобігання насильству над дітьми. Прикладом успішної програми є "Будь у безпеці" ("Be Safe"), яка довела свою ефективність у покращенні сприйняття батьками безпеки дітей у школах, а також сприяла створенню позитивного соціального середовища.

Правильно організована взаємодія між адміністрацією школи, вчителями, шкільними психологами, а також батьківськими комітетами є важливою складовою системи громадського контролю. Це сприяє не лише запобіганню булінгу, а й виявленню випадків жорстокого поводження в родинях. Релігійні інституції є важливими елементами громадянського суспільства, оскільки вони не лише надають духовну підтримку, а й організовують соціальні ініціативи, такі як школи, продовольчі банки, дитячі заходи. Ці заходи сприяють профілактиці насильства, оскільки покращують соціальне середовище та

знижують рівень стресу в родинях, тим самим зменшуючи ризик насильства [42].

На сьогоднішній день в Україні ефективно працює цілісний державний механізм, спрямований на допомогу постраждалим від насильства. Його функціонування забезпечують правоохоронні органи, установи соціальної сфери, заклади охорони здоров'я, система безоплатної правової допомоги, суди, прокуратура, а також спеціалізовані "гарячі лінії" та консультаційні центри.

2.3. Роль громадських організацій та волонтерських ініціатив у роботі з постраждалими від насильства

Проблема домашнього та гендерного насильства в Україні залишається надзвичайно актуальною, з постійним зростанням кількості зафіксованих випадків насильства, що підтверджується офіційною статистикою та дослідженнями. Важливим кроком до подолання цієї проблеми є розширення доступу до правових, психологічних і соціальних послуг для постраждалих, зокрема через національні гарячі лінії, кризові центри та організації, як-от «Ла Страда-Україна» та Центр Рівних Можливостей.

Різні наукові дослідження підкреслюють значущу роль громадських формацій у своєчасному виявленні та вирішенні проблем насильства. Зокрема, Л.К. Боуен, В. Гвіасда та М.М. Браун стверджують, що активне залучення громади сприяє ефективній первинній профілактиці насильства [49]. Аналіз, проведений В.Дж. Саболом, К.Дж. Коултоном та Дж.Е. Корбіном, доводить, що соціальний контроль громади та колективна ефективність є важливими захисними факторами для попередження всіх видів насильства. Однак, ці фактори потребують додаткового аналізу з урахуванням їхньої взаємодії із приватним, парафіяльним та державним контролем. Вчені вказують, що

програми запобігання насильству повинні бути розроблені таким чином, щоб розвивати власні можливості громад у протидії насильству [13].

Організація «Ла Страда-Україна», яка займається протидією гендерно зумовленому насильству, зазначає, що значна частина таких випадків відбувається за зачиненими дверима і часто залишається поза увагою суспільства. Вплив пандемії COVID-19 також сприяв зростанню рівня насильства, оскільки підвищений рівень стресу та вимушена ізоляція сприяли загостренню конфліктів у сім'ях. Дослідження, проведене представництвом ООН Жінки в Україні, свідчить, що приблизно 75% постраждалих від насильства є жінками та дівчатами. Водночас багато випадків залишаються неврахованими через страх перед кривдником, суспільні упередження та недовіру до правоохоронної системи.

Окрім фізичного насильства, в Україні поширені також його психологічні та економічні форми. За даними Центру Рівних Можливостей, економічне насильство, що проявляється у контролі над фінансовими ресурсами та обмеженні доступу до них, є однією з найменш помітних, проте доволі поширених форм зловживань. Ці факти наголошують на необхідності посилення заходів для протидії домашньому та гендерному насильству, створення доступних правових механізмів для підтримки постраждалих і проведення інформаційно-просвітницьких кампаній для підвищення рівня обізнаності населення щодо цієї проблеми [43].

Переживати насильство – вкрай важкий досвід, проте важливо знати, що існують конкретні дії, які можуть допомогти знайти безпеку та отримати необхідну підтримку.

Перший і найважливіший крок – це звернення по допомогу. Важливо знайти безпечний спосіб повідомити про ситуацію, звернувшись до правоохоронців, довірених осіб серед рідних і друзів або до спеціалізованих організацій, що надають допомогу постраждалим від насильства. В Україні діє Національна гаряча лінія, яка надає консультації та підтримку тим, хто опинився у подібних обставинах.

Розроблення плану безпеки є необхідним для захисту у випадку загострення ситуації. Він може включати визначення безпечного місця для тимчасового перебування, підготовку необхідних документів та особистих речей, а також узгодження можливих шляхів виходу з критичних обставин.

Правова допомога відіграє ключову роль у захисті прав постраждалих. Звернення до юристів дозволяє отримати тимчасовий чи постійний захисний припис, консультації щодо сімейного законодавства та підтримку у судових процесах. В Україні функціонують організації, що надають безкоштовну правову допомогу, зокрема Центр Рівних Можливостей [33].

Психологічна підтримка є важливою складовою подолання наслідків насильства. Допомога спеціалістів сприяє відновленню емоційного стану та внутрішньої рівноваги. Це можуть бути індивідуальні консультації, групові заняття або психологічна підтримка у спеціалізованих центрах.

Важливим аспектом є також соціальна підтримка. Взаємодія з людьми, які розуміють і готові допомогти, сприяє відновленню почуття безпеки та довіри. Інтеграція у громаду, де існує розуміння цієї проблеми, допомагає подолати ізоляцію та розпочати нове життя [35].

Варто пам'ятати, що вихід із ситуації насильства можливий, і є багато ресурсів та людей, готових допомогти. Процес відновлення вимагає часу та підтримки, але за допомогою фахівців та належних заходів можна повернутися до життя без страху та насильства.

В Україні діє низка організацій, які допомагають постраждалим від домашнього та гендерно зумовленого насильства. Вони надають кризову допомогу, правові консультації, психологічну підтримку та сприяють соціальній адаптації осіб, які пережили насильство.

Організація «Ла Страда-Україна» працює у сфері протидії насильству та проводить широку інформаційно-просвітницьку діяльність. Вона надає правові консультації та підтримку тим, хто потребує допомоги у подоланні ситуації насильства (Див додаток В).

Центр Рівних Можливостей спеціалізується на захисті прав жінок, надає юридичні консультації та підтримку постраждалим від дискримінації та насильства, допомагаючи їм знайти шляхи вирішення складних ситуацій.

ООН Жінки в Україні активно працює у сфері забезпечення гендерної рівності та підтримки жінок, які зазнали насильства. Організація сприяє впровадженню ефективних програм захисту та підвищенню рівня обізнаності суспільства щодо цієї проблеми [14].

У контексті допомоги постраждалим від насильства, поряд з державними механізмами, надзвичайно важливу, а подекуди й провідну, роль відіграють громадські організації (ГО) та волонтерські ініціативи. Вони часто виступають як гнучкі, інноваційні та чутливі до потреб постраждалих суб'єкти, доповнюючи та посилюючи державні зусилля.

Їхня діяльність охоплює широкий спектр напрямків, які можна систематизувати таким чином: заповнення прогалин у системі державної допомоги; психологічна та соціальна підтримка; юридична допомога та правозахист; просвітницька та профілактична робота; мобілізація ресурсів та волонтерства [24].

Розглянемо більш детально кожен з цих напрямів. Громадські організації досить часто можуть стати хорошими помічниками у заповненні прогалин у системі державної допомоги.

Швидке реагування та гнучкість у роботі часто дає змогу громадським організаціям та волонтерам реагувати на кризові ситуації значно швидше, ніж державні інституції, завдяки меншій бюрократії та більшій мобільності. Це особливо важливо в перші години та дні після інциденту насильства. Крім того, громадські організації можуть надавати спеціалізовану допомогу, адже чимало з них спеціалізуються на певних видах насильства (наприклад, сексуальне насильство, торгівля людьми, насильство щодо дітей) або на допомозі конкретним групам населення (ЛГБТ-спільнота, люди з інвалідністю, представники етнічних меншин), надаючи унікальні послуги, які не завжди доступні в рамках державної системи. Громадські організації часто є піонерами

у впровадженні нових методик роботи, кращих міжнародних практик, адаптуючи їх до українських реалій таким чином, вони здійснюють інноваційні підходи щодо допомоги постраждалим від домашнього та гендерно зумовленого насильства [29].

Якщо розглядати надання психологічної та соціальної підтримки то громадські організації можуть надавати довгострокову психологічну реабілітацію. На відміну від короткострокових кризових інтервенцій, громадські організації часто надають тривалу психологічну підтримку, включаючи індивідуальну та групову терапію, що допомагає постраждалим впоратися з посттравматичним стресовим розладом та відновити психологічне здоров'я.

Організують громадські організації і групи підтримки. Вони часто беруть участь у створенні та модерації груп взаємодопомоги, де постраждалі можуть ділитися своїм досвідом, знаходити підтримку та усвідомлювати, що вони не самотні.

Не аби яку допомогу можуть надавати громадсько організації у процесі соціальної адаптації та реінтеграції. Це може бути допомога у відновленні соціальних навичок, пошуку роботи, житла, налагодженні соціальних зв'язків після травматичного досвіду. Це може включати тренінги з працевлаштування, курси підвищення кваліфікації. Діяльність, орієнтована на дитину: Для дітей, які постраждали від насильства або стали його свідками, громадські організації часто організують спеціалізовані програми психологічної реабілітації, арт-терапію, ігрову терапію тощо [10].

Ще однією ланкою де громадські організації та волонтерські ініціативи можуть допомогти у підтримці постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства є юридична допомога та правозахист

Громадські організації часто можуть забезпечити безоплатну юридичну допомогу, зокрема, таку: надання консультацій, супровід у суді, допомога в оформленні документів, представництво інтересів постраждалих. Це особливо важливо для тих, хто не має доступу до платної юридичної допомоги.

Громадські організації відіграють ключову роль у моніторингу випадків насильства, документуванні злочинів, зборі доказів, що може бути використано для притягнення винних до відповідальності та для подальшої адвокації. Важливу роль вони можуть відіграти також у адвокації та лобіюванні, тобто брати активну участь у розробці та впровадженні законодавчих змін, спрямованих на посилення захисту прав постраждалих від насильства, покращення державної політики та створення ефективніших механізмів допомоги.

Важливою є діяльність громадських організацій у проведенні просвітницької та профілактичної роботи [9].

Проведення інформаційних кампаній, тренінгів, семінарів для широкої громадськості, фахівців (медиків, педагогів, правоохоронців) з метою підвищення обізнаності про проблему насильства, його форми, наслідки та механізми протидії, сприяє підвищенню обізнаності населення. Розвиток культури нетерпимості до насильства – це ще один напрям діяльності громадських організацій. Вони займаються формуванням у суспільстві розуміння неприпустимості будь-яких форм насильства та заохочення до активного реагування на такі випадки [6, 27].

Не обділена увагою громадських організацій і профілактика насильства в освітньому середовищі. Розробка та впровадження програм для шкіл та вищих навчальних закладів, спрямованих на запобігання насильству, формування ненасильницьких моделей поведінки та стосунків –це ще один з напрямків діяльності громадських організацій

Крім того громадські організації впливають на мобілізація ресурсів та волонтерства. Вони відіграють значну роль у приверненні фінансових ресурсів. Адже саме громадські організації активно залучають гранти, пожертви та інші форми фінансування для реалізації своїх проектів та програм.

Волонтери є основою багатьох громадських ініціатив, надаючи пряму допомогу постраждалим (супровід, транспорт, побутова допомога), а також підтримуючи адміністративну та проектну діяльність організацій. Громадські

організації часто об'єднуються в коаліції, створюють мережі для обміну досвідом, спільного лобіювання та посилення впливу [19].

Громадсько організації та волонтери здійснюють підтримка у кризових ситуаціях, що є особливо актуально під час війни. Вони можуть взяти на себе евакуацію та розселення переміщених осіб у період повномасштабної війни, саме громадські організації та волонтери відіграли критично важливу роль в організації евакуації постраждалих з небезпечних регіонів та їхньому подальшому розселенні.

Ще одним важливим напрямком роботи, який можуть охоплювати громадські організації та волонтери є надання гуманітарної допомоги. А саме: надання предметів першої необхідності, одягу, їжі, ліків. Психосоціальна підтримка в умовах бойових дій: Розгортання мобільних бригад психологів, робота з травмою війни.

У Чернівцях та Чернівецькій області діє цілий ряд організацій, які можуть надавати соціальну підтримку постраждалим від домашнього та гендерно зумовленого насильства. Це зокрема такі:

Рокада (БО "БФ "Рокада") – це благодійний фонд, що є партнером Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) в Україні. Вони зосереджуються на допомозі внутрішньо переміщеним особам, надаючи їм психосоціальну підтримку, правову допомогу, а також сприяючи їхній адаптації та інтеграції.

Конвіктус Україна (Convictus Ukraine) – це громадська організація, що фокусується на роботі з уразливими групами населення, зокрема тими, хто постраждав від ВІЛ/СНІДу, туберкульозу, а також внутрішньо переміщеними особами та особами, які перебувають у конфлікті з законом, особам які постраждали від насильства. Вони надають соціальну, психологічну та медичну підтримку, а також сприяють зменшенню стигматизації.

"Місто Добра" у Чернівцях – це масштабний благодійний проект, який надає комплексну допомогу жінкам з дітьми, що опинилися у складних

життєвих обставинах, а також дітям з інвалідністю та важкохворим дітям, що потребують паліативного догляду.

Таким чином, поєднання зусиль державних структур, громадських організацій, волонтерських ініціатив та активної позиції громади є ключовими чинниками успішної протидії насильству. Громадські організації та волонтерські ініціативи відіграють важливу роль у процесі соціальної підтримки постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства, оскільки вони можуть не лише доповнювати зусилля державних інституцій, а й створювати ефективніші та чутливіші до потреб громади механізми підтримки та захисту дітей.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного дослідження, з метою вивчення ставлення до домашнього та гендерно зумовленого насильства, було виявлено, що більшість респондентів мають загальне уявлення про проблему насильства, однак рівень обізнаності про конкретні форми насильства потребує покращення. Значна частина опитаних визнає серйозність проблеми і готова активно протидіяти насильству, однак є й такі, хто сприймає насильство як «особисту справу» сім'ї та не готовий втручатися у подібні ситуації. Встановлено, що в українському суспільстві все ще існують глибоко вкорінені стереотипи та міфи, які сприяють толеруванню насильства, вони значно ускладнюють звернення постраждалих за допомогою та формування нульової толерантності до насильства.

На сьогодні в Україні налагоджена розгалужена державна система підтримки для тих, хто постраждав від насильства. Ця система об'єднує зусилля правоохоронних органів, соціальних установ, медичних закладів, центрів безоплатної правової допомоги, судової та прокурорської системи, а також численних "гарячих ліній" та консультаційних пунктів.

Окремо слід зазначити значення волонтерських ініціатив та громадських організацій, які відіграють важливу роль у підвищенні ефективності боротьби з насильством. Вони сприяють створенню більш чутливих і доступних механізмів допомоги для постраждалих від насильства, доповнюючи зусилля держави та місцевої влади. Громадські організації та волонтерські ініціативи є невід'ємною частиною системи допомоги постраждалим від насильства в Україні. Їхня діяльність є життєво важливою для заповнення прогалин у державній системі, надання спеціалізованої та довгострокової допомоги, захисту прав постраждалих, а також для формування в суспільстві нульової толерантності до насильства. Ефективна взаємодія між державними інституціями та громадянським суспільством є запорукою успішної боротьби з цією проблемою та забезпечення належного захисту та підтримки для всіх, хто постраждав від насильства.

ВИСНОВКИ

1. Домашнє та гендерно зумовлене насильство (ГЗН) є однією з найгостріших соціальних проблем, яка має глибокі корені та руйнівні наслідки для особистості та суспільства. Домашнє насильство – це діяння (фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства), що вчиняються в сімейних або близьких стосунках, або між колишнім чи теперішнім подружжям. Воно може включати широкий спектр форм, від фізичних побоїв та сексуального примусу до психологічного тиску, контролю фінансів та соціальної ізоляції. Гендерно зумовлене насильство – це насильство, спрямоване проти особи через її стать, або таке, що зачіпає осіб певної статі непропорційно.

Насильство може проявлятися у різних формах. Фізичне насильство включає будь-які дії, що завдають шкоди тілу: побої, незаконне ув'язнення, жорстоке поводження, залишення без допомоги в небезпечній ситуації, а також відмова у наданні допомоги чи заподіяння смерті. Сексуальне насильство – це будь-яка сексуальна діяльність, здійснена без добровільної згоди людини. Психологічне насильство охоплює образи, погрози, приниження, переслідування, залякування, обмеження свободи вибору та контроль над репродуктивною сферою. Економічне насильство – це навмисне позбавлення людини необхідних ресурсів, таких як житло, їжа, одяг, гроші або документи. Сюди також відноситься перешкоджання отриманню медичної допомоги, заборона працювати, примус до праці та обмеження доступу до освіти.

2. Є чимало факторів, які спричиняють насильство: соціокультурні, економічні, психологічні, правові та інші. Це зокрема такі: стереотипи та патріархальні погляди, уявлення про те, що чоловік є "головою" сім'ї та має право контролювати жінку, суспільстві, толерантне ставлення суспільства, недостатнє засудження насильницьких дій, що створює відчуття безкарності для кривдників, певні традиції та звичаї, занижена або завищена самооцінка

кривдників, які намагаються самоствердитися за рахунок приниження інших, неконтрольовані ревності, нереалізовані дитячі бажання та мрії, незадоволеність власним життям, психічні патології та відхилення, модель поведінки, засвоєна в батьківській сім'ї, матеріальна нестабільність, безробіття, економічна залежність, що унеможлиблює розрив стосунків, вплив психоактивних речовин, стрес та інші

Наслідки насильства є надзвичайно руйнівними і так само як і причини можуть бути дуже різними: фізичним, психологічними, економічними, соціальними. Домашнє та гендерно зумовлене насильство має глибокий і багатоаспектний вплив на фізичне, психологічне, соціальне та економічне благополуччя постраждалих, створюючи тривалі наслідки для індивідів, їхніх родин та суспільства в цілому. Соціальні наслідки включають ізоляцію, втрату підтримки з боку родини та друзів, а також психологічні проблеми у дітей, які стають свідками насильства. Окрім того, гендерне насильство створює економічні труднощі для постраждалих, включаючи фінансову нестабільність, витрати на медичне лікування та юридичні послуги. Це також накладає значне навантаження на соціальні системи, зокрема правоохоронні органи, служби захисту дітей та охорону здоров'я.

3. Проведене нами опитування з метою вивчення ставлення до домашнього та гендерно зумовленого насильства а також підтримки постраждалих від нього в суспільстві, показало що більшість респондентів мають загальне уявлення про проблему насильства, однак рівень обізнаності про конкретні форми насильства потребує покращення. Значна частина опитаних визнає серйозність проблеми і готова активно протидіяти насильству, однак є й такі, хто сприймає насильство як «особисту справу» сім'ї та не готовий втручатися у подібні ситуації. Встановлено, що в українському суспільстві все ще існують глибоко вкорінені стереотипи та міфи, які сприяють толеруванню насильства. Ці стереотипи значно ускладнюють звернення постраждалих за допомогою та формування нульової толерантності до насильства. Ми побачили недостатній рівень обізнаності про права

постраждалих та про існуючі механізми допомоги; високий рівень толерантності до певних форм насильства, особливо психологічного. Стигматизацію постраждалих, схильність суспільства звинувачувати їх. Недовіру до правоохоронних органів через низьку ефективність реагування у минулому. Брак доступності послуг, особливо у сільській місцевості. Недостатню координацію між різними суб'єктами, що надають допомогу.

4. Наразі в Україні функціонує цілісний державний механізм для допомоги постраждалим від насильства. Його ефективну роботу забезпечують: правоохоронні органи: установи соціальної сфери, зокрема, соціальні служби, центри соціально-психологічної допомоги, притулки для постраждалих, заклади охорони здоров'я, система безоплатної правової допомоги, суди та прокуратура, спеціалізовані "гарячі лінії" та консультаційні центри. Постраждалі від насильства за ознакою статі, можуть скористатися такими послугами, як інформування; консультивання; консультативний кризовий телефон; посередництво; представництво інтересів; соціальна профілактика; соціальний супровід сімей/осіб, які знаходяться у складних життєвих обставинах; соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці (для осіб, які не можуть конкурувати на ринку праці на рівних умовах та бажають знайти роботу).

Значну роль у наданні допомоги постраждалим відіграють громадські організації. Вони доповнюють державні зусилля, надаючи психологічну та юридичну допомогу, консультації, представництво інтересів у суді; групи підтримки для обміну досвідом та взаємодопомоги; інформаційні кампанії щодо підвищення обізнаності населення щодо проблеми насильства адвокатську діяльність. Крім того вони можуть створювати більш ефективні та чутливі механізми підтримки й захисту, особливо для дітей, які постраждали від домашнього та гендерно зумовленого насильства. Їхня гнучкість і близькість до громади дозволяють краще реагувати на потреби постраждалих.

Для подолання наслідків домашнього та гендерно зумовленого насильства необхідний комплексний підхід, включаючи юридичний захист,

психологічну реабілітацію та соціальну підтримку, що дозволяє постраждалим відновити своє життя і уникнути подальших наслідків насильства. Отже, успішна протидія насильству залежить від об'єднання зусиль. Коли державні структури, громадські організації, волонтери та активна громада працюють разом, це створює міцну основу для змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарков О. А., Арабаджиев Д. Ю., Єрохіна Т. В., Кузьмін В. В., Мещан І. В., Попович В. М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. – Запоріжжя : Вид. комплекс АТ «Мотор Січ», 2015. – 487 с.
2. Аносова Ю. В., Андрєєнкова В. Л. Запобігання та протидія проявам насильства в діяльності закладів освіти. – Київ : ФОП Нічога С. О., 2020. – 196 с.
3. Бабаєнко К. А. Протидія домашньому насильству: міжнародний досвід // *Альманах міжнародного права*. – 2015. – Вип. 24. – С. 97–104.
4. Бабенко К. Насильство в сім'ї. Бесіди з батьками // *Завуч*. – 2004. – № 22. – С. 26–40.
5. Баранова Ц. С. Історичні передумови протидії та запобігання домашньому насильству. *Правові горизонти*, 2019. Вип. 19(32). С. 7-12.
6. Бондаренко М. С., Кальницька К. О. Домашнє насильство: причини, ознаки, методи попередження. *Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи* : зб. тез Обласної наук.-практ. конф. (Чернігів, 24 жовтня 2019 р.). Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2019. С. 40–43.
7. Боровик А. В. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики щодо запобігання домашньому насильству : навч. посіб. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. 288 с.
8. Водянніков О. Гендерна рівність: теорія і практика в порівняльному конституційному праві. Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Координатор проєктів в Україні, 2021. 248 с.
9. Галай А. О., Галай В. О., Головка Л. О., Муранова В. В. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія / за заг. ред. А. О. Галай. Київ : КНТ, 2014. 160 с.
10. Гендерна політика та інституційні механізми її реалізації в Україні. Національний огляд виконання Україною Пекінської декларації та Платформи

дій і заключних документів Двадцять третьої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/11138.pdf>

11. Горбова Г. О., Галуцько В. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї. Київ : Інститут публічного права, 2016. 226 с.

12. Декларація про викорінення насильства щодо жінок. 1993 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/165261_165261

13. Державна служба в цифрах : альбом стат. табл. / упоряд. та голов. ред. В. Мотренко ; Голов. упр. держ. служби України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : Вид-во НАДУ, 2016. 459 с.

14. Добробут і безпека жінок. Україна. Результати проведеного дослідження ОБСЄ, 2019. 103 с.

15. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науковопрактичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2019. – 288 с.

16. Желтуха М. Гендерно-обумовлене насильство vs насильство щодо жінок: у чому відмінність? URL: <http://jurfem.com.ua/genderno-zumovlenenasylstvo-vs-nasylstvo-shchodo-zhinok-u-chomu-vidminnist>

17. Забезпечення діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги як спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства. Методичний посібник. – К.: 2020. – 190 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/metodychnyy_posibnyk_diyalnist_mb_finish.pdf

18. Закон України «Про попередження насильства у сім'ї». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

19. Зінсу О. І. Міжнародно-правові стандарти та зарубіжний досвід у сфері запобігання, протидії домашньому насильству. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 1 (118). С. 31–40. URL: [https://lawscience.com.ua/web/uploads/pdf/SJNAIA_2021_26\(1\)_31-40.pdf](https://lawscience.com.ua/web/uploads/pdf/SJNAIA_2021_26(1)_31-40.pdf)

20. Закон України «Про охорону дитинства» : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
21. Закон України «Про соціальні послуги» : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
22. Іщенко Т. В. Розслідування домашнього насильства : дис д-ра філософії : спец. 081 – Право. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 324 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/20120>
23. Ігнатенко К. В. Органи місцевого самоврядування як суб'єкт системи соціального захисту дітей у територіальній громаді. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2020. Вип. 3(132). С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-3-5>
24. Кочемировська О. О., Христова Г. О.
Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України. Київ ; Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 228 с.
25. Кочемировська О. О. Система органів та установ, які надають соціальні послуги постраждалим насильства в сім'ї в Україні / упоряд. І. Буяльська ; заг. ред. С. Павлиш. Запоріжжя, 2011. 78 с.
26. Кочемировська О. О., Христова Г. О. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України / наук. ред. О. Кочемировська ; заг. ред. С. Павлиш. Київ ; Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 228 с.
27. Ломакіна О. В. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* 2020. № 1.
28. Мельник Т., Кобелянська Л. Гендер у термінах, правових актах і практиці перетворень: словник-довідник. – К.: Логос, 2020, с., С.38. – URL: https://ngu.gov.ua/sites/default/files/slovnkydovidnyk_gender_u_terminah_pravovyh_aktah_i_praktyci_peretvoren_2020.pdf

29. Макарова Н. Соціально-психологічна реабілітація осіб, які стали жертвами сексуального насильства: сучасні підходи. 2022.
30. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
31. Наказ Мінсоцполітики України від 11.12.2018 р. № 1852 «Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18#Text>
32. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт.; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. Київ: МВС України; Нац. акад. внутр. справ, 2020. 396 с.
33. Николаєва В. І., Бородуліна В. В. Соціально-правові аспекти у роботі з особами, які постраждали від домашнього насильства. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Кальміуські правові читання: «Актуальні проблеми права та шляхи їх вирішення»* (Маріуполь, 10 грудня 2018 р.). Маріуполь : ДонДУУ, 2018. С. 147–149.
34. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 184 с.
35. Ноур А.М. Насильства в сім'ї в Україні: стан проблеми, пошук шляхів розв'язання / А.М. Ноур. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=8&nS&c36>
36. Остапенко О. Домашнє насильство та його адміністративно-деліктна характеристика. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. Вип. 22. 2019. С. 154-162.
37. Політова А.С. Протидія гендерно зумовленому насильству як європейська цінність. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. No 4. Т.3 С. 35–41. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.7>

38. Макаренко І. В., Лисенко І. І., Бойченко Н. В. та ін. Психологічна допомога постраждалих насильства: досвід реалізації проєкту. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. 120 с.
39. Музика М. П. Соціальна підтримка постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства Науковий простір студента: пошуки і знахідки (ч. 1): матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції з міжнародною участю (25 березня 2025 року): збірник тез. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова. 2025. С.51-55
40. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennnyakoncepciyi-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-zapobigannya-ta-protidiyidomashnomu-nasilstvu-ta-nasilstvu-za-oznakoyu-stati-na-period-do-2023-roku>
41. Про попередження та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
42. Романова Н. Ф. Діти, які проживають у сім'ях, що опинилися у складних життєвих обставинах. *Державна доповідь про становище дітей в Україні «Соціальний захист дітей, які проживають у сім'ях, що опинилися у складних життєвих обставинах»* (за підсумками 2012 року) / Мін-во соціальної політики ; Державний ін-т сімейної та молодіжної політ. Київ, 2013. С. 46–69.
43. Руфанова В.М. Форми гендерно зумовленого насильства. Юридичний вісник. 2021. Вип. 22. С. 141–148.
44. Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів та насильства щодо жінок в Україні. Київ, 2018.
45. Скільки випадків домашнього насильства фіксують в Україні. Слово і діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/06/26/infografika/suspilstvo/skilky-vypadkiv-domashnoho-nasyilstva-fiksuyut-ukrayini>

46. Скрипнюк О. Забезпечення участі народу у формуванні органів влади як фактор функціонування демократичної системи державного управління. *Право України*. 2006. № 6. С. 13–20.
47. Сопілко О. І., Марковська Т. О. Медико-криміналістичні аспекти кваліфікації сімейного насильства в Україні.
48. Система органів та установ, які надають соціальні послуги постраждалих насильства в сім'ї в Україні / упоряд. І. Буяльська ; заг. ред. С. Павлиш. Запоріжжя, 2011. 78 с.
49. Bowen L. K., Gwiasda V., Brown M. M. Engaging community residents to prevent violence. *Journal of Interpersonal Violence*. 2004. Vol. 19, No. 3. P. 356–367. URL: <https://doi.org/10.1177/0886260503261158>
50. Tharp A. T., Simon T. R., Saul J. Preventing violence against children and youth. *Journal of Safety Research*. 2012. Vol. 43, No. 4. P. 291–298. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jsr.2012.08.014>

ДОДАТКИ

Додаток А Додаток А.1

Анкета для виявлення ставлення до насильства та підтримки постраждалих від нього

Шановний респонденте!

Вашій увазі представлено перелік питань, відповіді на які необхідні для наукового дослідження з питань домашнього насильства. Звертаємося до Вас з проханням дати якомога щиріші відповіді. Анкета є цілком анонімною, результати будуть використані виключно з метою наукового дослідження

Вкажіть Ваш вік _____ Вкажіть вашу стать _____

1. **Чи знайомі ви з поняттям "домашнє насильство"?**
 - Так
 - Ні
 - Маємо загальне уявлення
2. **Які з наступних форм насильства ви вважаєте домашнім насильством? (Можна вибрати кілька варіантів)**
 - Фізичне насильство
 - Психологічне насильство
 - Економічне насильство
 - Сексуальне насильство
 - Ні, не знаю
3. **Чи стикалися ви особисто або через близьких з випадками домашнього насильства?**
 - Так, я став(ла) жертвою насильства
 - Так, я знаю когось, хто став жертвою
 - Ні, не стикалися
4. **Чи зверталися ви за допомогою до правоохоронних органів або соціальних служб у випадку насильства?**
 - Так
 - Ні
 - Ніколи не було необхідності
5. **Як ви оцінюєте ефективність реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства?**
 - Дуже ефективно
 - Не дуже ефективно
 - Не ефективно взагалі
6. **Чи довіряєте ви соціальним службам в контексті надання допомоги постраждалим від насильства?**
 - Так
 - Ні
 - Не маю думки з цього приводу

7. **Чи вважаєте ви, що домашнє насильство є суспільною проблемою?**
- Так
 - Ні
 - Це приватна справа кожної родини
8. **Чи готові ви втручатися в ситуацію, якщо будете свідком домашнього насильства?**
- Так, я готовий(а) втрутитися
 - Ні, я не готовий(а) втручатися
 - Залежить від ситуації
9. **Що, на вашу думку, є найбільш важливим заходом для боротьби з домашнім насильством?**
- Посилення кримінальної відповідальності
 - Розширення програм психологічної підтримки
 - Інформаційні кампанії та освітні програми
 - Створення більше кризових центрів і притулків
10. **Як ви ставитеся до проведення освітніх кампаній, спрямованих на боротьбу з домашнім насильством?**
- Підтримую
 - Не підтримую
 - Не маю чіткої думки
11. **Чи вважаєте ви, що в Україні потрібно створювати більше кризових центрів для постраждалих від насильства?**
- Так
 - Ні
 - Не знаю
12. **Чи важливіше для вас посилення кримінальних покарань для насильників, чи розширення психотерапевтичної допомоги для постраждалих?**
- Посилення кримінальних покарань
 - Розширення психотерапевтичної допомоги
 - Обидва заходи однаково важливі
13. **Що, на вашу думку, є основною причиною домашнього насильства в українському суспільстві?**
- Гендерна нерівність
 - Відсутність освіти та обізнаності
 - Психологічні проблеми
 - Інші причини (потрібно уточнити)
14. **Як ви вважаєте, чи достатньо інформації про домашнє насильство доступно для громадян в Україні?**
- Так, достатньо
 - Ні, недостатньо
 - Не знаю
15. **Чи вважаєте ви, що важливо змінювати суспільні стереотипи щодо домашнього насильства?**
- Так
 - Ні
 - Не знаю

Інформаційна листівка для опитуваних
(Розроблено авторкою Музикою М.П.)

Додаток А.2

Процес опитування респондентів

Дорожня карта
для осіб постраждалих від насильства,
 (розроблена працівниками Чернівецького міського центру соціальних
 служб)

1

2

3

ДОРОЖНЯ КАРТА

для осіб, що постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі

4

5

Особи, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, а також діти, які зазнали жорстокого поводження можуть звертатися за допомогою до уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування для отримання психологічної допомоги, правничої допомоги, медичної допомоги, тимчасового притулку.

Куди можна звернутися за допомогою:

- Чернівецьке районне управління поліції за номером 102 (цілодобово) або дільничного офіцера за місцем проживання.
- Чернівецький міський центр соціальних служб, тел.+38 (0372) 526 434; +38(0372) 553 966; +38(095) 451 47 23, м. Чернівці, вул. Василя Сімовича,19.
- Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги тел. (0372) 526 434; (095)451 47 23.
- Цілодобова «гаряча лінія» з питань насильства та складних життєвих обставин – 0 800 40 6434
- Служба у справах дітей Чернівецької міської ради, тел.(0372) 523 405, (0372) 526 228, м. Чернівці, вул. Центральна площа, 9.
- Управління у справах сім'ї та молоді департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради, тел. 0372 524308, м. Чернівці, вул. Героїв Майдану, 176
- Національна «гаряча» лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації, тел. 0800500335 (зі стаціонарного) або 116 123 (з мобільного)

Куди можна звернутися за допомогою:

- **Чернівецький обласний центр соціально- психологічної допомоги:**
тел. +38 (0372) 561636, 0951005008, м. Чернівці, вул. Підкови Івана,11
- **Кризовий центр для жінок з дітьми «Місто Добра»**
тел.0800503231, +38 (099)200 0103, м. Чернівці, вул. Річна,10
- **Обласна комунальна установа «Соціальний центр матері та дитини»,**
тел. +38 (0372) 527998, м. Чернівці, вул. Луковецька, 2-4
- **Центр громадської активності «Синергія»,**
тел. +38(050) 270 21 33, м. Чернівці, вул. Руська, 1
- **Комунальна установа: «Молодіжний центр Чернівців «Резиденція молоді»,**
тел. +38 (095) 0438904, м. Чернівці, вул. Головна, 41.
- **БО "Благодійний фонд "РОКАДА"**
Гаряча лінія: +38 067 337 65 68, м. Чернівці, вул. Сімовича, 21а
- **«Вільна» простір дружній до жінок та дівчат:**
вул. Герїв Майдану, 66, ср-нд з 11.00 до 20.00, +38 (095) 130-03-39
- **Центр допомоги врятованим**
вул. Головна, 128, пн-пт з 9:00 до 18:00, +38 (098) 090-39-97
- **Кар'єрний та бізнес «Вона хаб»** (консультація кар'єрної радниці, психологічна підтримка): вул. Герїв Майдану, 66, пн-пт з 10:00-18:00, +38 (095) 115-95-62
- **Чернівецький відділ надання безоплатної правової допомоги Західного регіонального Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.**
м. Чернівці, вул.Університетська, 1, +38 (0372) 51 36 14
- **Швидка медична допомога – 103**
- **Комунальне некомерційне підприємство «Міська поліклініка №1»:**
м. Чернівці, вул. Шкільна, 6, пн-пт з 08:00 до 18:00, (0372) 52-43-23, +38 (050) 820 08 08 +38 (067) 820 0808
- **Комунальне некомерційне підприємство « Міська поліклініка №2»:**
м. Чернівці, вул. Лесі Українки, 11; вул. Комарова, 2; вул. Герїв Майдану, 226, пн-пт з 08:00 до 18:00, +38 (095) 762-69-39; (037) 258-12-56; +38 (0372) 58-12-58; +38 (0372) 50-66-06

Куди можна звернутися за допомогою:

- **Комунальне некомерційне підприємство «Центр первинної медико-санітарної допомоги «Садгора»:** м. Чернівці, вул. Ярослава Мудрого, 2; вул. І. Підкови, 16; вул. Хотинська, 49-Б, пн-пт з 08:00 до 18:00, +38 (0372) 50-70-63; +38 (0372) 50-70-64; +38 (0372) 50-70-66
- **Комунальне некомерційне підприємство «Центр первинної медико-санітарної допомоги «Роша»:** м. Чернівці, вул. Горіхівська, 3, пн-пт з 08:00 до 18:00, +38 (0372) 52-50-07

Також з 7 січня 2018 року набрав чинності закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та внесено зміни до закону України «Про безоплатну правову допомогу», яким розширено доступ до безоплатної правової допомоги для осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а також – для дітей.

Крім того, законодавчими змінами розширено категорію дітей, як суб'єктів права на безоплатну правову допомогу, **відтепер її можуть отримати усі діти, які звернулись.**

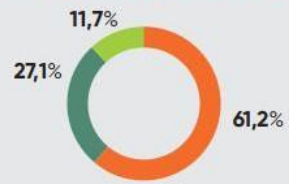
Якщо ви стали свідками насильства (експлуатації, неналежного ставлення) над дітьми, як з боку батьків, так й інших осіб, не залишайтеся байдужими - повідомте поліцію або відповідну соціальну установу!

Приклад діяльності національної гарячої лінії Громадської організації «Ла Страда – Україна»

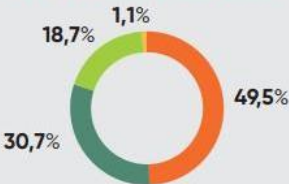

Види консультацій

- Інформаційно-просвітницькі консультації
- Психологічні консультації
- Правничі консультації

Види насильства

- Психологічне
- Фізичне
- Сексуальне

Розподіл звернень за регіонами (%)

Розподіл за тематикою звернень

